

Samenvatting
van
Education at a Glance 2009

Dit document is opgesteld door de directie Kennis van het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap.

Voor vragen en/of opmerkingen kunt u terecht bij:
Daisy Satijn (070 4122426; d.t.m.satijn@minocw.nl)
Linda Slikkerveer (070 4123485; l.slikkerveer@minocw.nl)

Inhoudsopgave

Inhoudsopgave	3
Inleiding	5
1. Onderwijsuitgaven	7
1.1 Onderwijsuitgaven als percentage van het bbp	7
1.2 Publieke en private uitgaven aan onderwijs	9
1.3 Onderwijsuitgaven per leerling/student	10
2. Het onderwijsproces	15
2.1 Aantal leerlingen per docent	15
2.2 Salarissen onderwijspersoneel.....	16
2.3 Samenstelling docentencorps	18
3. Deelname aan het onderwijs.....	21
3.1 Deelname aan onderwijs en/of arbeidsmarkt	21
3.2 Deelname aan hoger secundair onderwijs	24
3.3 Deelname aan hoger onderwijs	26
3.4 Mobiliteit in hoger onderwijs	26
4. Resultaten van het onderwijs.....	29
4.1 Prestaties van leerlingen	29
4.2 Opbrengst van het hoger onderwijs	32
4.3 Opleidingsniveau van de beroepsbevolking	34
4.4 Onderwijs en arbeidsmarkt.....	37
4.4.1 Deelname aan arbeidsmarkt.....	38
4.4.2 Werkloosheid	40
4.5 Maatschappelijke effecten van onderwijs	42
4.5.1 De invloed van onderwijs op gezondheid	42
4.5.2 De invloed van onderwijs op maatschappelijke betrokkenheid en intermenselijk vertrouwen.....	43
Bijlage 1 Onderwijsstructuur van Nederland en referentielanden	47
Bijlage 2 Internationale classificatie van onderwijs-programma's.....	49
Bijlage 3 Internationale classificatie van beroepen	50
Bijlage 4 Doorstroom in het Nederlandse onderwijs	51

Inleiding

Een internationale vergelijking van het Nederlands onderwijs

De Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling (OESO) brengt jaarlijks een publicatie uit met indicatoren op het gebied van het onderwijs onder de titel 'Education at a Glance'. Het rapport voor 2009 is gebaseerd op cijfers uit 2007 en daar waar geen recentere gegevens beschikbaar zijn op cijfers uit 2006 of eerder. Op basis van het rapport is het mogelijk verschillende aspecten van het Nederlandse onderwijs te vergelijken met andere landen.

Education at a Glance (EAG) is het meest volledige internationale vergelijkingsdocument op het terrein van onderwijs dat beschikbaar is. Juist omdat onderwijssystemen per land zo verschillend zijn, is het belangrijk om indicatoren te ontwikkelen die een vergelijking van stelsels mogelijk maken. EAG is daarmee van grote toegevoegde waarde. Echter, het is wel belangrijk oog te houden voor het feit dat de gegevens niet altijd een volledig beeld geven van de huidige situatie. Zo zijn de effecten van de economische en financiële crisis nog niet zichtbaar in de gepresenteerde cijfers.

Opbouw van de samenvatting

Het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap publiceert jaarlijks op dezelfde dag als EAG uitkomt, een samenvatting van deze OESO-publicatie. Het doel van deze samenvatting is de positie van het Nederlandse onderwijsstelsel in internationaal perspectief zichtbaar te maken voor een breed publiek. In de samenvatting vergelijken we Nederland met die landen die juist voor ons relevant zijn. Het gaat dan om landen met een vergelijkbaar welvaartsniveau en vergelijkbare cultuur. Om te beginnen zijn dat de ons omringende landen België, Duitsland, het Verenigd Koninkrijk, Frankrijk en Denemarken. Finland is opgenomen omdat dit land wordt gezien als een goed voorbeeld van een succesvol onderwijsstelsel. De Finnen scoren bijvoorbeeld het best van alle Europese landen in het 'Programme for International Student Assessment' (PISA)-onderzoek van 2006. Daarnaast zijn de twee grootste economieën van de OESO, de VS en Japan, in de vergelijking opgenomen. Een vergelijking met Japan is daarnaast interessant omdat het een sterke kenniseconomie is.

Behalve een vergelijking met een aantal landen laten we ook zien hoe het Nederlandse onderwijsstelsel scoort ten opzichte van het OESO-gemiddelde en daar waar relevant ook ten opzichte van het EU-gemiddelde. Het EU-gemiddelde is gebaseerd op 19 van de 27 EU-landen. Acht EU-landen zijn geen lid van de OESO en daarom niet opgenomen in EAG.

In de samenvatting worden de indicatoren uitgelicht die vooral voor Nederland relevant zijn. Het gaat hierbij om algemene indicatoren die een beeld geven van het onderwijsstelsel. Ook zal er aandacht besteed worden aan indicatoren die nieuw zijn in EAG 2009. Dit betreft het percentage excellente leerlingen op het gebied van taal, wiskunde en natuurwetenschappen n.a.v. het PISA-rapport "Top of the class- High performers in science in PISA 2006" dat onlangs door de OESO is gepubliceerd, de maatschappelijke opbrengsten van onderwijs en langdurige werkloosheid naar leeftijd en opleidingsniveau.

De opbouw van deze samenvatting is als volgt. In hoofdstuk 1 wordt ingegaan op de input; wat stoppen we in het onderwijs en hoe verhoudt dit zich tot wat andere landen in hun onderwijs investeren? Hoofdstuk 2 focust op de throughput; wat gebeurt er zoal in het onderwijs en wat is de kwaliteit van het onderwijs? In hoofdstuk 3 komen verschillende cijfers over de deelname aan het onderwijs aan bod. Hoofdstuk 4 behandelt de resultaten van het onderwijs (de output). Welke kwalificaties en vaardigheden doen Nederlanders op in het onderwijs en hoe presteren ze op de arbeidsmarkt? Daarnaast wordt gekeken naar het effect van onderwijs op enkele sociale aspecten. Tot slot zijn vier bijlagen opgenomen. In de eerste bijlage wordt een overzicht gegeven van de onderwijsstructuur in Nederland en de referentielanden. In de tweede bijlage is de internationale classificatie van onderwijsprogramma's die de OESO hanteert (ISCED), weergegeven. De derde bijlage betreft de internationale classificatie voor beroepsgroepen (ISCO). In de laatste bijlage is een overzicht opgenomen van de toedeling van en de doorstroom in het Nederlands onderwijs naar ISCED niveau.

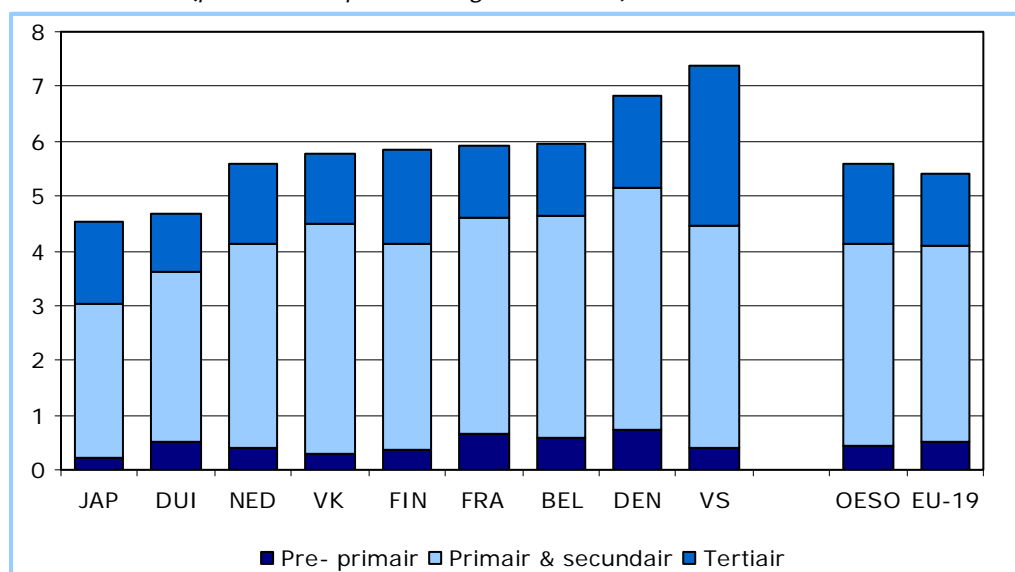
1. Onderwijsuitgaven

- In Nederland zijn de publieke en private uitgaven aan onderwijsinstellingen in 2006 na de revisie van het CBS (zie tekstbox) 5,6 procent van het bbp.
- De publieke uitgaven aan onderwijs als percentage van de totale publieke uitgaven zijn in de periode 1995-2006 toegenomen.
- In het tertiair onderwijs zijn de publieke en private uitgaven aan instellingen incl. R&D per student in Nederland gedaald in de periode 2000-2006.

1.1 Onderwijsuitgaven als percentage van het bbp

De uitgaven aan onderwijs hangen sterk samen met de demografische ontwikkelingen en de welvaart in een land. Om de onderwijsuitgaven internationaal te vergelijken is het belangrijk om met deze aspecten rekening te houden. In internationale vergelijkingen wordt onder andere gekeken naar de onderwijsuitgaven aan onderwijsinstellingen als percentage van het bruto binnenlands product (bbp). Hierdoor krijgen we een beeld van welk deel van de welvaart een land bereid is te investeren in onderwijs¹. In figuur 1.1 zijn de uitgaven aan onderwijsinstellingen als percentage van het bbp weergegeven. In Nederland zijn deze uitgaven in 2006 5,6 procent van het bbp. Het betreft hier de directe publieke en private uitgaven aan onderwijsinstellingen, dus exclusief de publieke subsidies aan o.a. huishoudens voor collegegelden en levensonderhoud. Nederland zit met een percentage van 5,6 procent van het bbp onder het OESO-gemiddelde van 5,7 procent en boven het EU-gemiddelde van 5,5 procent.

Figuur 1.1 *Uitgaven aan onderwijsinstellingen als percentage van het BBP (publieke en private uitgaven, 2006)*

Bron: EAG 2009, tabel B2.2

¹ Opgemerkt wordt dat er nationaal en internationaal verschillende financiële indicatoren naast elkaar worden gebruikt. Hier liggen vaak subtiele definitieverschillen aan ten grondslag. De OESO presenteert enerzijds de publieke en private uitgaven aan onderwijsinstellingen, maar daarnaast ook de totale overheidsuitgaven aan onderwijs. Het CBS publiceert vaak de nationale (publieke + private) uitgaven aan onderwijs. Hierin zijn ook de uitgaven studiefinanciering meegenomen. Het is belangrijk alert te zijn op deze definitieverschillen wanneer onderwijsuitgaven internationaal met elkaar worden vergeleken.

Tekstbox Revisie

Het CBS heeft in 2008 een onderzoek afgerond naar uitbreiding en verbetering van de nationale statistiek Onderwijsuitgaven. Tijdens deze revisie zijn enkele ontbrekende onderdelen (zogenoemde witte vlekken), waarover tot op heden geen informatie beschikbaar was, opgevuld conform (inter)nationale voorschriften. Bij de revisie is gebruik gemaakt van nieuwe beschikbare bronnen. Dit heeft ervoor gezorgd dat de grootste ontbrekende onderdelen in de onderwijsstatistiek zijn opgevuld.

In totaal betreft het een administratieve stijging van de onderwijsuitgaven aan onderwijsinstellingen met bijna 4 miljard euro bestaande uit:

- De private uitgaven van bedrijven aan duaal onderwijs (1,7 miljard)
- De uitgaven van huishoudens en bedrijven aan particulier onderwijs (1,1 miljard)
- Een verbetering van de integratie van financiële stromen tussen rijk en gemeenten en nieuwe cijfers voor de bepaling van R&D-uitgaven in het hoger onderwijs (0,9 miljard)

Deze uitgaven zijn dus niet nieuw, maar zijn door het CBS nu voor het eerst in beeld gebracht. In het webartikel van vier december 2008 heeft het CBS deze revisie ook bekend gemaakt.

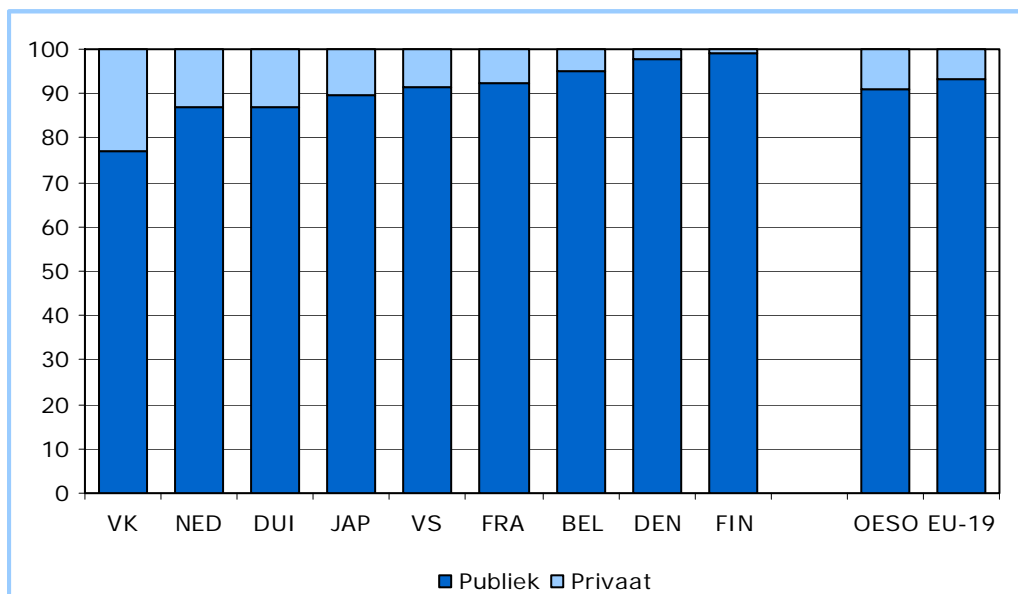
De revisie is van invloed op de Nederlandse waarden van de financiële indicatoren die in (inter)nationale vergelijkingen gebruikt worden. Dit is duidelijk zichtbaar wanneer we de cijfers voor Nederland uit EAG 2009 vergelijken met die uit eerdere publicaties van EAG. Zo lijkt het alsof de uitgaven van Nederland aan onderwijsinstellingen als percentage van het bbp nu op een hoger niveau liggen. Dit is niet het geval. Het betreft nog niet eerder in kaart gebrachte uitgaven, die aanvullend in beeld zijn gebracht en voor het eerst in EAG 2009 zijn meegenomen. Voorheen waren deze uitgaven niet opgenomen in de database die de OESO gebruikt voor de publicatie van EAG. Het CBS heeft de cijfers voor de periode 1995-2006 met terugwerkende kracht herzien. De cijfers die in eerdere uitgaven van EAG gebruikt zijn, zijn derhalve niet meer de juiste gegevens. Vóór revisie zouden de uitgaven aan onderwijsinstellingen in 2006 4,9 procent van het bbp geweest zijn, na revisie is dit 5,6 procent.

De revisie bestaat voor ruim eenderde uit in kaart gebrachte private uitgaven van bedrijven aan duaal onderwijs. Hierdoor zijn vooral de waarden van de indicatoren waarin de private uitgaven aan onderwijsinstellingen in het secundair onderwijs zijn opgenomen in EAG 2009 ten opzichte van eerdere publicaties toegenomen. Bedroeg vóór de revisie het aandeel privaat bijvoorbeeld nog 4 procent van de totale publieke + private uitgaven aan secundaire onderwijsinstellingen, na de revisie is dit aandeel 13 procent. Ook de uitgaven per leerling in het secundair onderwijs zijn vooral hierdoor omhoog gegaan.

1.2 Publieke en private uitgaven aan onderwijs

Figuur 1.2 laat zien dat Nederland van de vergelijkingslanden samen met het Verenigd Koninkrijk en Duitsland het grootste aandeel private uitgaven heeft in het primair en secundair onderwijs (13 procent). In Nederland zijn dit vooral de kosten die bedrijven maken voor de opleiding en begeleiding van duale leerlingen in de beroepsbegeleidende leerweg van het mbo (BBL). Zie ook de tekstbox over de revisie.

Figuur 1.2 *Publieke en private uitgaven aan onderwijsinstellingen in het primair en secundair onderwijs (voortgezet -en middelbaar beroepsonderwijs) (procentuele verdeling, 2006)*

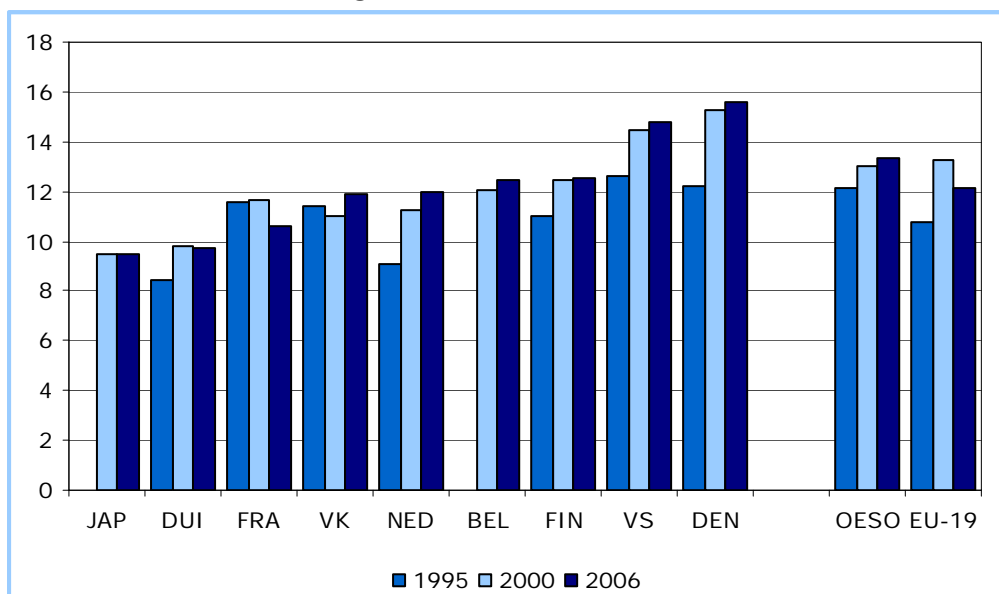

Bron: EAG 2009, tabel B3.2a

In de periode 1995-2006 is in Nederland een steeds groter deel van de totale overheidsuitgaven naar onderwijs gegaan. Nam onderwijs in 1995 nog 9,1 procent van de totale overheidsuitgaven voor haar rekening, in 2006 is dit 12,1 procent. Het aandeel publieke uitgaven aan onderwijs als percentage van de totale publieke uitgaven ligt in Nederland nog steeds lager dan gemiddeld in de OESO (13,3 procent) en EU-19 (12,2 procent). In het Verenigd Koninkrijk, België, Finland, Denemarken en de Verenigde Staten wordt net als in Nederland een steeds groter deel van het publieke geld aan onderwijs besteed.

De groei in Nederland komt enerzijds door een toename van het aantal leerlingen en studenten: tussen 2000 en 2006 is het aantal leerlingen in het primair en secundair onderwijs met 4 procent gestegen. In het hoger onderwijs bedroeg deze groei zelfs 20 procent. Anderzijds is er sprake van extra investeringen in het funderend onderwijs in de afgelopen jaren, met name in de periode 2000-2001 voor de verkleining van klassen.

Figuur 1.3 *Publieke uitgaven aan onderwijs als percentage van de totale overheidsuitgaven*

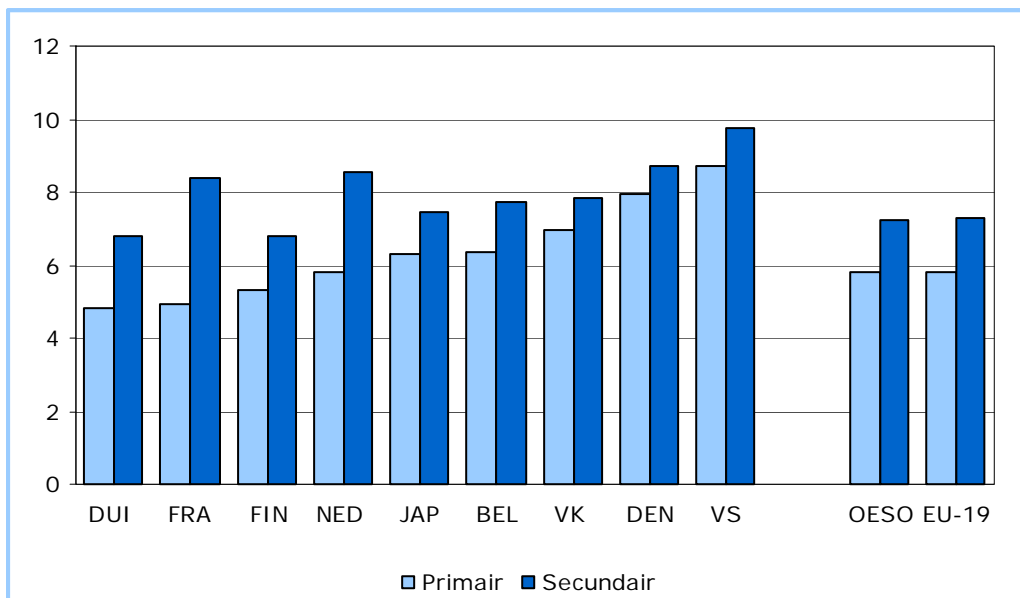
Bron: EAG 2009, tabel B4.1

1.3 Onderwijsuitgaven per leerling/student

Het presenteren van de publieke en private onderwijsuitgaven als percentage van het bbp maakt inzichtelijk hoeveel we op macroniveau als land uitgeven aan onderwijs. Echter, het zegt weinig over hoeveel baat de leerlingen en studenten hier nu van hebben. Een land kan meer geld aan onderwijs uitgeven, maar als ten gevolge van de demografische ontwikkelingen de leerlingpopulatie harder groeit dan het bbp, dan is een extra stijging van de uitgaven puur ter compensatie van het groter aantal leerlingen/studenten nodig om het uitgavenpatroon op peil te houden. Het is daarom nuttig om de uitgaven aan onderwijs ook te beschouwen in het licht van het aantal mensen dat onderwijs geniet.

In figuur 1.4 is weergegeven wat de uitgaven aan onderwijsinstellingen per leerling in het primair en secundair onderwijs zijn. De Nederlandse uitgaven aan onderwijsinstellingen per leerling in het primair onderwijs liggen net onder het OESO gemiddelde (respectievelijk 5.800 euro en 5.900 euro). In vergelijking met andere landen geeft Nederland een hoog bedrag per leerling in het secundair onderwijs uit. Dit is opmerkelijk en wordt vrijwel volledig verklaard door de private uitgaven per leerling in het mbo. Deze zijn gemiddeld bijna 40 procent hoger dan de uitgaven per leerling in het algemeen vormend onderwijs (vmbo, havo en vwo). Zie ook de toelichting in de tekstbox over de revisie van de onderwijsuitgaven.

Figuur 1.4 *Uitgaven per leerling aan onderwijsinstellingen voor primair en secundair (voortgezet en middelbaar beroepsonderwijs) onderwijs*
In euro's x 1.000 omgerekend m.b.v. koopkrachtpariteiten
(publieke en private uitgaven, 2006)

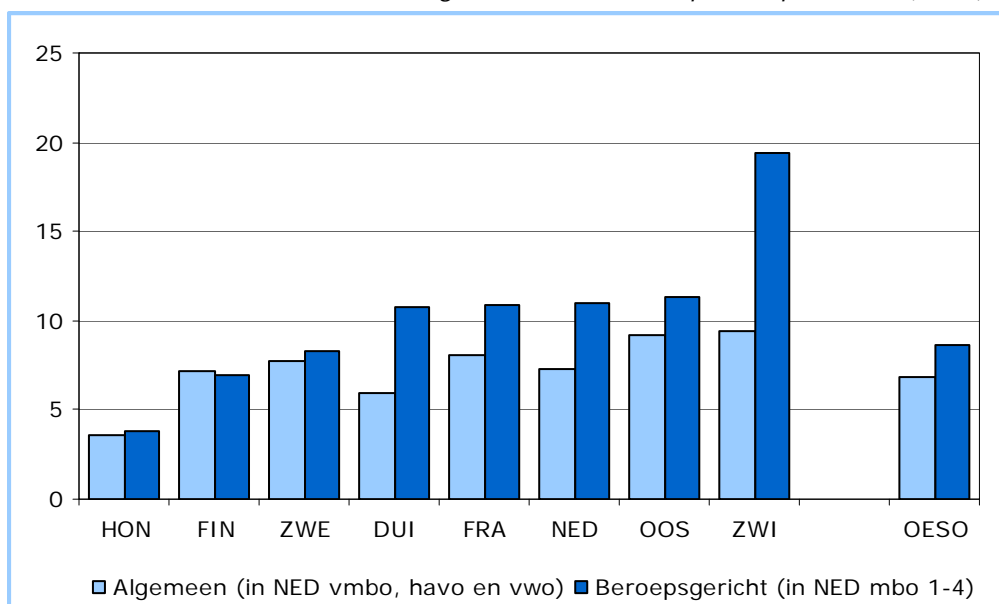
Bron: EAG 2009, tabel B1.1a

Figuur 1.5 illustreert de uitgaven per leerling in het algemeen vormend onderwijs (vmbo, havo en vwo) en in het middelbaar beroepsonderwijs (niveau 1-4). In dit figuur zijn alleen die landen opgenomen die beschikken over een duaal stelsel en die de uitgaven voor de twee typen onderwijs apart op kunnen geven. Het Verenigd Koninkrijk en Denemarken kennen wel een duaal stelsel, maar kunnen deze indicator (nog) niet uitsplitsen naar algemeen vormend en beroepsgericht onderwijs. Deze landen ontbreken daarom in figuur 1.5.

De internationale vergelijking van deze indicator is mogelijk ietwat vertekend, doordat niet alle landen met een sterk duaal systeem de uitgaven van bedrijven aan duaal onderwijs in hun statistiek hebben opgenomen. Enerzijds door methodologische (meet)problemen anderzijds hanteren zij veelal ook een andere bekostigingssystematiek. Van Zwitserland en Duitsland weten we dat zij in ieder geval op vergelijkbare wijze als Nederland deze uitgaven in kaart brengen.

Figuur 1.5 *Uitgaven per leerling aan onderwijsinstellingen voor secundair onderwijs uitgesplitst naar algemeen en beroepsgericht onderwijs voor enkele landen met een sterk duaal stelsel*

In euro's x 1.000 omgerekend m.b.v. koopkrachtpariteiten (2006)

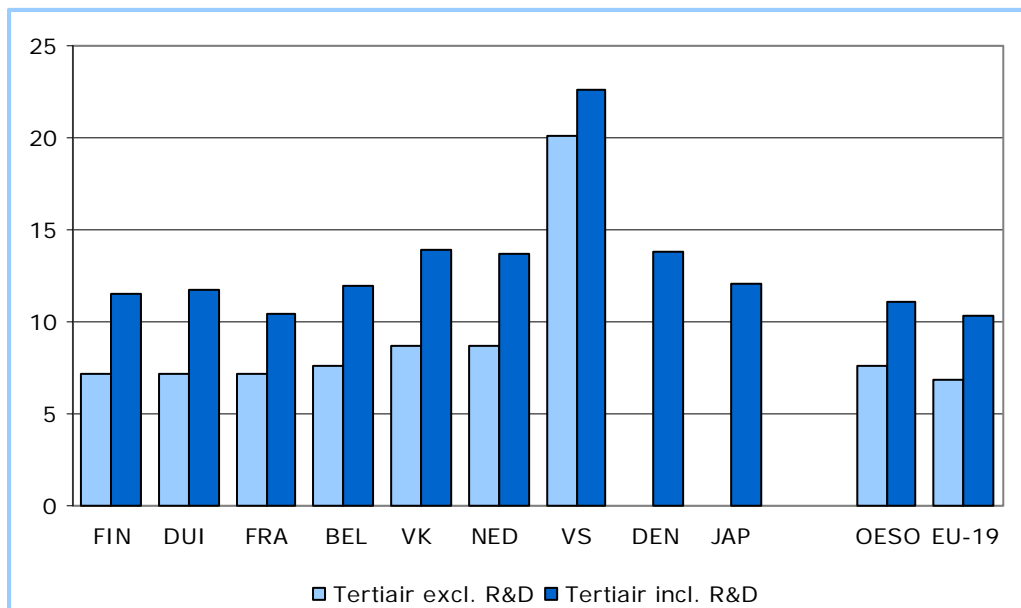

Bron: EAG 2009, webtabel B1.7

In figuur 1.6 zijn de uitgaven per student aan tertiaire onderwijsinstellingen (hbo-instellingen en universiteiten) inclusief en exclusief Research & Development (R&D) uitgaven weergegeven. In het tertiair onderwijs liggen de Nederlandse uitgaven in- en exclusief R&D boven het OESO-gemiddelde.

Doordat in sommige landen veel R&D activiteiten buiten de instellingen plaatsvinden, is onderlinge vergelijkbaarheid lastig. De uitgaven aan tertiair onderwijs kunnen om deze reden beter onderling vergeleken worden exclusief R&D. Opgemerkt wordt dat ook de uitgaven per student inclusief R&D in het hoger onderwijs in 2006 zijn toegenomen door de revisie van het CBS: met ca. 10 procent. Met de revisie zijn voor het eerst R&D uitgaven van hbo-instellingen meegenomen, voortkomend uit lectoraten/kenniskringen. Daarnaast is er ook sprake van een opwaartse bijstelling van de uitgaven van universitair medische centra (UMC's) voor onderwijs en onderzoek.

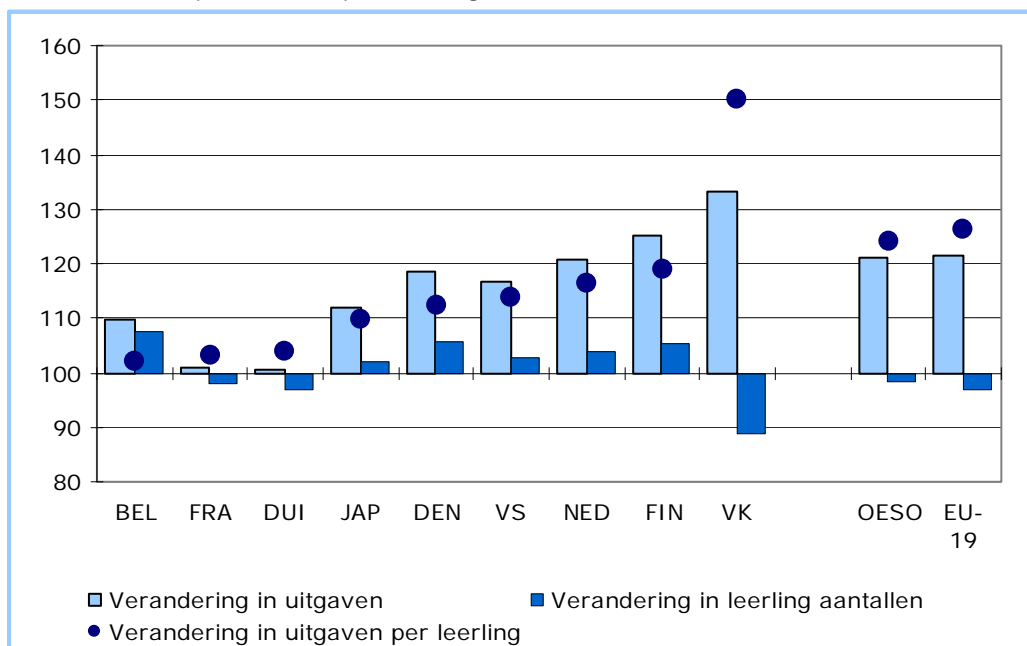
Figuur 1.6 *Uitgaven aan tertiaire onderwijsinstellingen per student*
In euro's x 1.000 omgerekend m.b.v. koopkrachtpariteiten
(uitgaven inclusief en exclusief R&D, 2006)

Bron: EAG 2009, tabel B1.1a

Wanneer we naar de veranderingen in de uitgaven kijken dan blijkt dat in het primair en secundair onderwijs de uitgaven tussen 2000 en 2006 sneller zijn gestegen dan de groei van het aantal leerlingen. In Nederland zijn de gemiddelde uitgaven per leerling in deze periode gestegen. Gemiddeld in de OESO en EU-19 zijn de uitgaven per leerling in het primair en secundair onderwijs eveneens gestegen, deze stijging is sterker dan de stijging in Nederland.

Figuur 1.7 *Verandering in de uitgaven per leerling in het primair en secundair onderwijs*
(publieke en private uitgaven, 2000-2006, 2000=100)

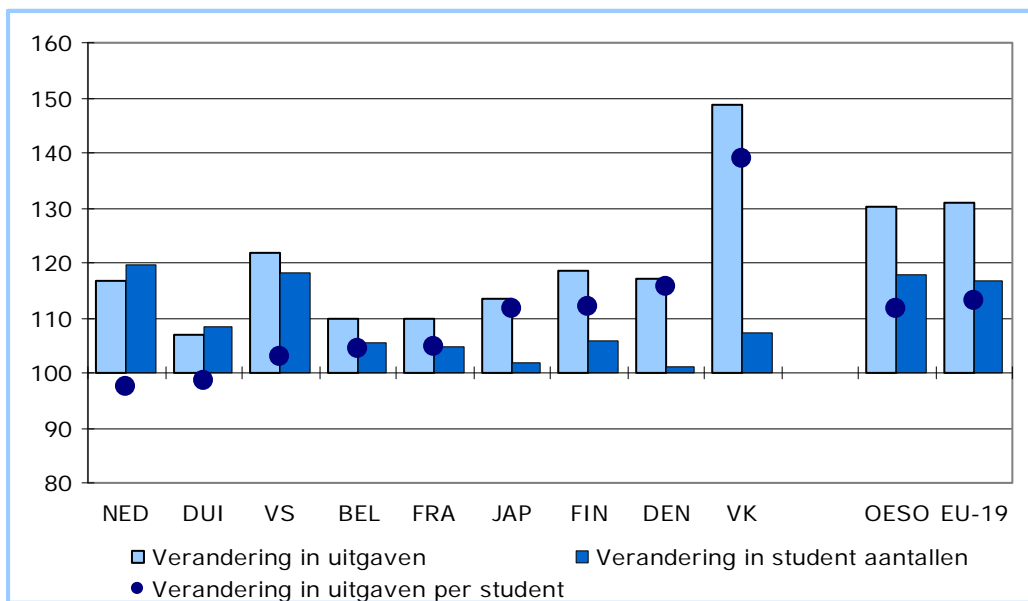
Bron: EAG 2009, tabel B1.5

In het Nederlandse tertiair onderwijs zijn de publieke en private uitgaven aan onderwijsinstellingen per student gedaald in de periode 2000-2006. De publieke uitgaven voor de bekostiging van en de private bijdragen voor hoger onderwijs (met name collegegeld) hebben de studentenaantallen wel gevolgd. Dit terwijl de uitgaven aan R&D de studentenaantallen niet hebben gevolgd, wat een daling van de uitgaven per student tot gevolg heeft.

De uitgaven per student in deze periode zijn wel gestegen als we kijken naar het OESO-gemiddelde. Dit geldt, op Duitsland na, ook voor de referentielanden.

Figuur 1.8 Verandering in de uitgaven per student in het tertiair onderwijs inclusief R&D

(publieke en private uitgaven, 2000-2006, 2000=100)

Bron: EAG 2009, tabel B1.5

2. Het onderwijsproces

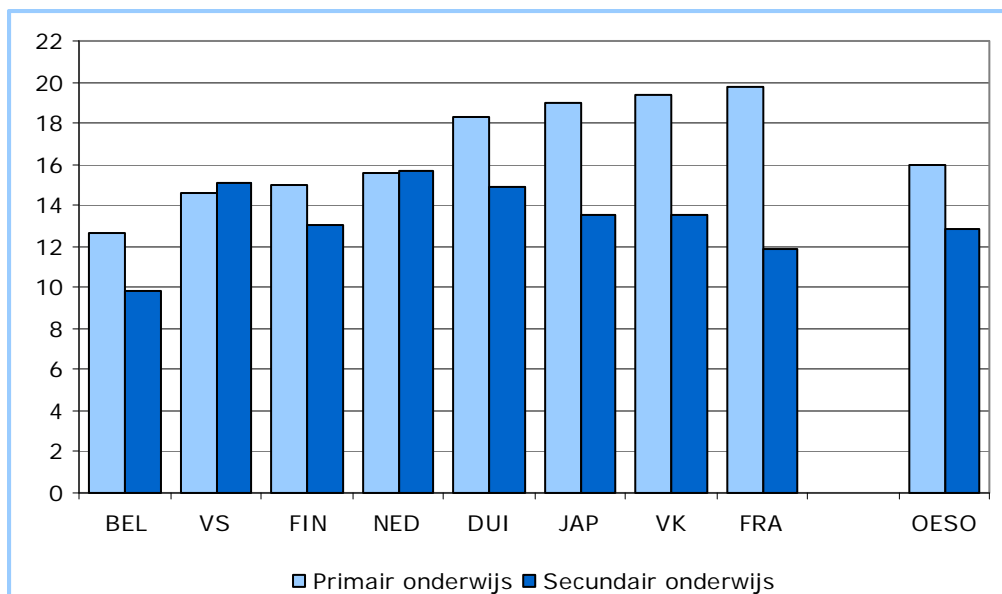
- Het aantal leerlingen per docent verschilt in Nederland nauwelijks tussen primair en secundair onderwijs. Het gaat om ongeveer 16 leerlingen per docent.
- Het maximum salaris dat een Nederlandse docent kan verdienen, is internationaal gezien als redelijk hoog te beschouwen.
- In Nederland is het aandeel jonge docenten (jonger dan 39 jaar) klein in vergelijking met het OESO-gemiddelde.
- In het primair onderwijs zijn vooral vrouwen docent en in het tertiair onderwijs mannen.

2.1 Aantal leerlingen per docent

De ratio tussen docent en leerling ligt in Nederland voor het primair onderwijs net onder het OESO-gemiddelde en voor het secundair onderwijs ruim boven het OESO-gemiddelde. Ditzelfde geldt voor de Verenigde Staten. In Nederland en de Verenigde Staten is er nauwelijks verschil in leerling-leraar ratio tussen primair en secundair onderwijs. In de andere vergelijkingslanden is het aantal leerlingen per docent in het primair onderwijs over het algemeen groter dan in het secundair onderwijs.

De indicator 'aantal leerlingen per docent' geeft niet de gemiddelde klassengrootte weer. Het gaat hier om het aantal fulltime leerlingen gedeeld door het aantal fulltime leerkrachten. Hiertoe behoren ook de adjunct-directeuren, remedial teachers en onderwijsassistenten. Remedial teachers en onderwijsassistenten werken vaak één op één met een leerling, wat direct van invloed is op het aantal leerlingen per docent. Daarnaast is geen rekening gehouden met de gemiddelde instructietijd per leerling en het gemiddeld aantal uren dat een leraar les geeft.

Figuur 2.1 Aantal leerlingen per docent
(2007)

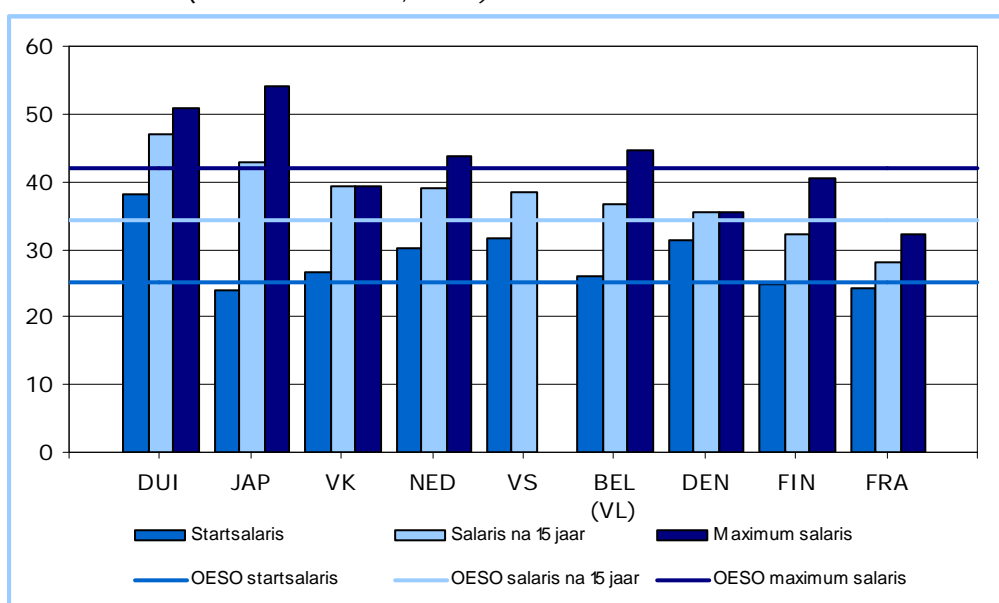
Bron: EAG 2009, tabel D2.2

NB: Gegevens Denemarken ontbreken

2.2 Salarissen onderwijspersoneel

Het maximum salaris van Nederlandse docenten in het primair onderwijs, het startsalaris en het salaris na 15 jaar liggen boven het OESO-gemiddelde. In figuur 2.2 is te zien dat de structuur van salarissen tussen landen behoorlijk verschilt. In sommige landen is er een enorme groei in salaris mogelijk terwijl in andere landen het startsalaris al redelijk dicht bij het maximum salaris ligt. In Japan is het salaris na 15 jaar bijna verdubbeld ten opzichte van het startsalaris en ligt het maximum salaris op meer dan 2,5 keer het startsalaris. Ter vergelijking, in Nederland is het maximum salaris minder dan 1,5 keer het startsalaris. Het startsalaris van Nederlandse leraren in het primair onderwijs is vergelijkbaar met het salaris van de Belgische leraren (Vlaanderen). In Nederland ligt het startsalaris iets hoger, maar in Vlaanderen is het maximum salaris weer hoger.

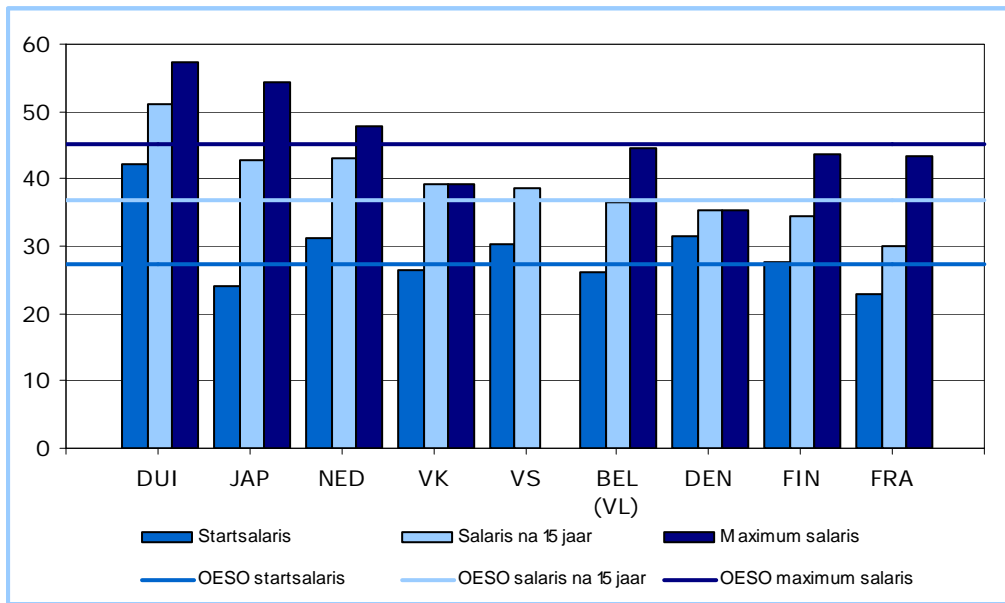
Figuur 2.2 Salarissen docenten in het primair onderwijs
(in euro's x 1.000, 2007)

Bron: EAG 2009, tabel D3.1 en X2.3

In vrijwel alle landen zijn de salarissen in het lager secundair onderwijs hoger dan de salarissen in het primair onderwijs. Nederland zit met zowel het startsalaris, het salaris na 15 jaar als het maximum salaris boven het OESO-gemiddelde. In Duitsland verdienen leraren in het lager secundair onderwijs het meest, in Frankrijk het minst. In het Verenigd Koninkrijk en Denemarken valt op dat het salaris na 15 jaar even hoog is als het maximum salaris.

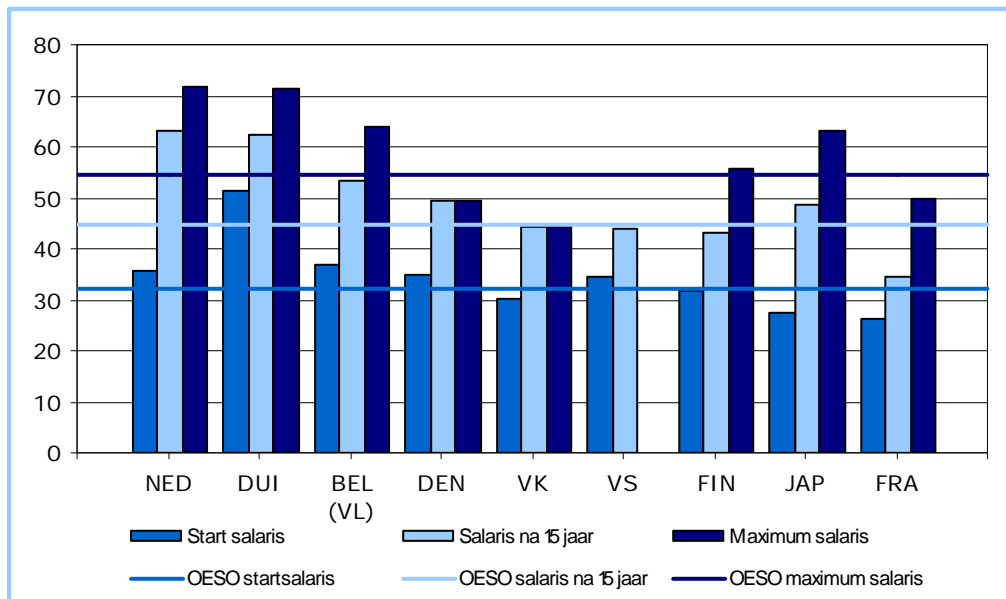
Figuur 2.3 Salarissen docenten in het lager secundair onderwijs
(in euro's x 1.000, 2007)

Bron: EAG 2009, tabel D3.1 en X2.3

Ook ligt voor Nederlandse leerkrachten in het hoger secundair onderwijs het salaris boven het OESO-gemiddelde. Hierbij moet een kanttekening worden gemaakt. De salarisgegevens in EAG kunnen verkeerd worden geïnterpreteerd. Het betreft hier de salarissen volgens de officiële schalen. In tegenstelling tot de meeste OESO-landen kent Nederland meerdere salarisschalen in het secundair onderwijs. Voor Nederland wordt in EAG voor het hoger secundair onderwijs het salaris getoond volgens de hoogste schaal LD². Echter, lang niet alle docenten in het hoger onderwijs worden volgens deze schaal ingeschaald en daarnaast neemt het aantal leraren dat in deze schaal is ingeschaald ook nog af³.

Figuur 2.4 Salarissen docenten in het hoger secundair onderwijs
(in euro's x 1000, 2007)

Bron: EAG 2009, tabel D3.1 en X2.3

2.3 Samenstelling docentencorps

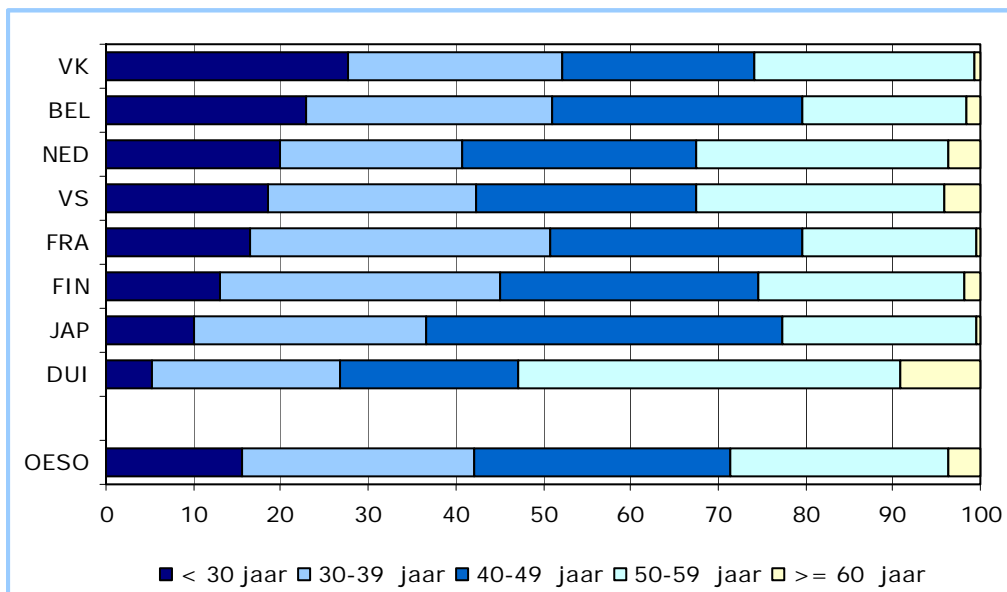
Een indruk van de vergrijzing van het docentencorps wordt verkregen door te kijken naar de verhouding tussen het aantal jonge (jonger dan 39 jaar) en het aantal oudere (ouder dan 40 jaar) docenten. Als de jongere groep kleiner is dan de oudere groep dan dreigt het risico dat er op termijn onvoldoende docenten zijn om de over een aantal jaren met pensioen gaande docenten te vervangen.

Of de leeftijdsverhouding van het docentencorps als een probleem aangemerkt kan worden, is mede afhankelijk van het aantal leerlingen. In het primair onderwijs is in Nederland de groep jongere docenten kleiner dan de groep oudere docenten, zo'n 40 procent is jonger dan 39 jaar. Het aandeel jongere docenten is iets lager dan gemiddeld in de OESO.

² De cijfers in Education at a Glance zijn gebaseerd op de volgende salarisschalen: De salarissen voor leraren in het primair onderwijs zijn gebaseerd op LA. De salarissen voor leraren in het lager secundair onderwijs zijn gebaseerd op schaal LB en de salarissen van leraren in het hoger secundair onderwijs zijn gebaseerd op schaal LD.

³ In het convenant Actieplan Leerkracht van Nederland zijn afspraken gemaakt over het versterken van de positie van de leraren, onder andere door de beloning van leraren te verbeteren. Eén van de afspraken in het convenant betreft het verhogen van het aantal leraarsfuncties op een hoger functieniveau, de zogenaamde 'functiemix'.

Figuur 2.5 Leeftijdverdeling docenten in het primair onderwijs (2007)

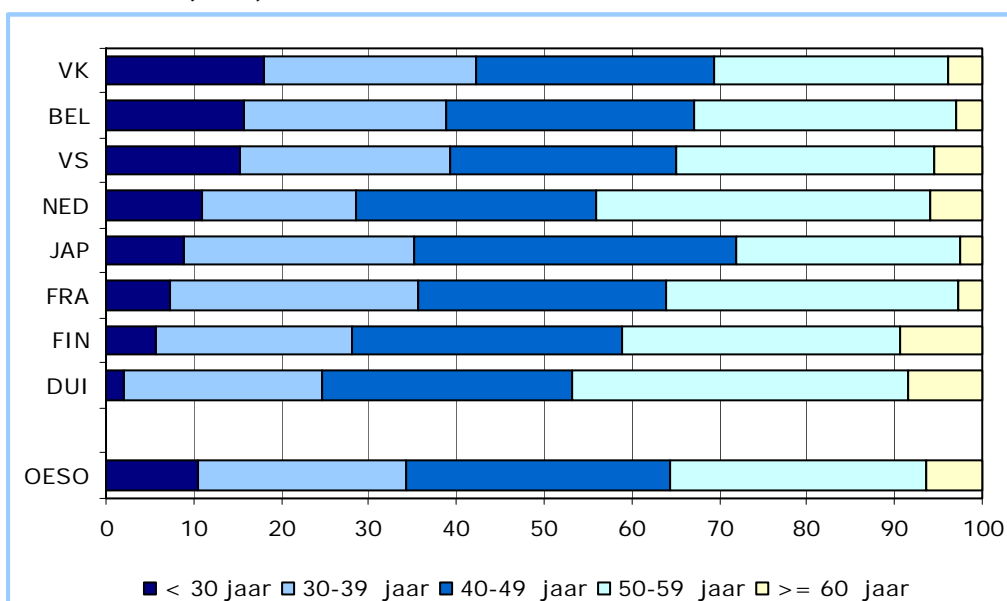

Bron: EAG 2009, tabel D7.1 (webtabel)

NB: Gegevens Denemarken ontbreken

In het secundair onderwijs is in Nederland de groep jongere docenten ruim kleiner dan de groep oudere docenten. Zo'n 28 procent is jonger dan 39 jaar. Het aandeel jongere docenten is lager dan gemiddeld in vergelijking met de andere OESO-landen. Met name het personeelsbestand van het mbo is iets sterker aan het vergrijzen. Dit komt onder andere doordat veel docenten in het mbo afkomstig zijn uit het bedrijfsleven, waardoor zij vaak al wat ouder zijn als zij instromen. Het aantal docenten jonger dan 39 jaar is ten opzichte van 2006 wel licht gestegen (0,6 procent). Van de vergelijkingslanden die hier getoond worden hebben alleen Duitsland en Finland een lager aandeel jonge docenten dan Nederland.

Figuur 2.6 Leeftijdverdeling docenten in het hoger secundair onderwijs (2007)

Bron: EAG 2009, tabel D7.1 (webtabel)

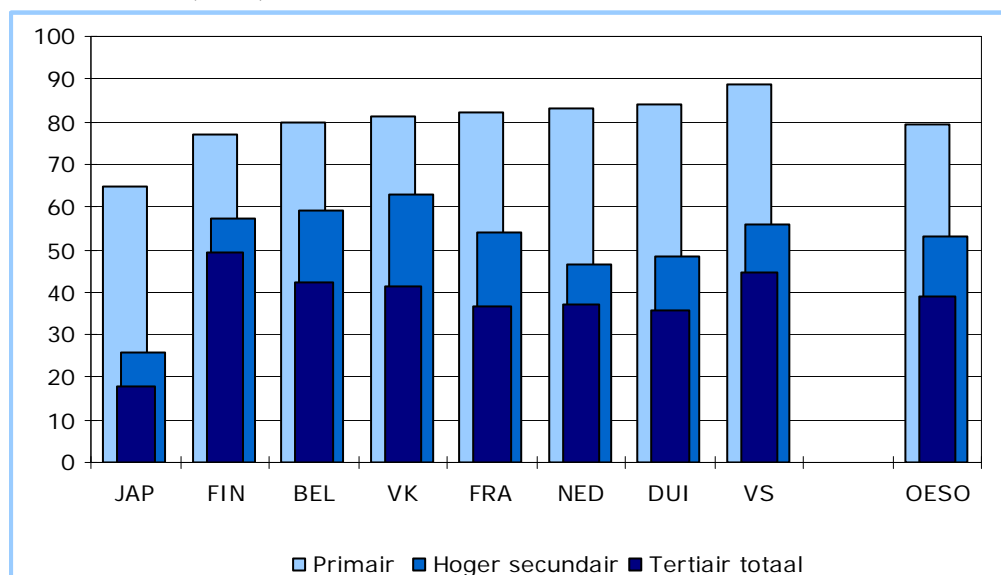
NB: Gegevens Denemarken ontbreken

Leerkracht zijn in het primair onderwijs in vrijwel alle landen een vrouwenberoep. Gemiddeld in alle OESO-landen samen is 80 procent van de docenten in het primair onderwijs vrouw. Nederland ligt met 83 procent boven het OESO-gemiddelde.

In het secundair onderwijs is de verdeling meer 'fifty-fifty'. Binnen de OESO is gemiddeld 53,3 procent van de docenten in het hoger secundair onderwijs vrouw. Nederland scoort hier onder het gemiddelde met een aandeel vrouwelijke docenten van 46,4 procent.

In het tertiair onderwijs zijn meer mannen dan vrouwen docent. Ook hier geldt dat in Nederland het aandeel vrouwelijk onderwijzend personeel lager is dan gemiddeld binnen de OESO.

Figuur 2.7 *Vrouwelijk onderwijzend personeel*
(2007)

Bron: EAG 2009, tabel D7.2 (webtabel)

NB: Gegevens Denemarken ontbreken

3. Deelname aan het onderwijs

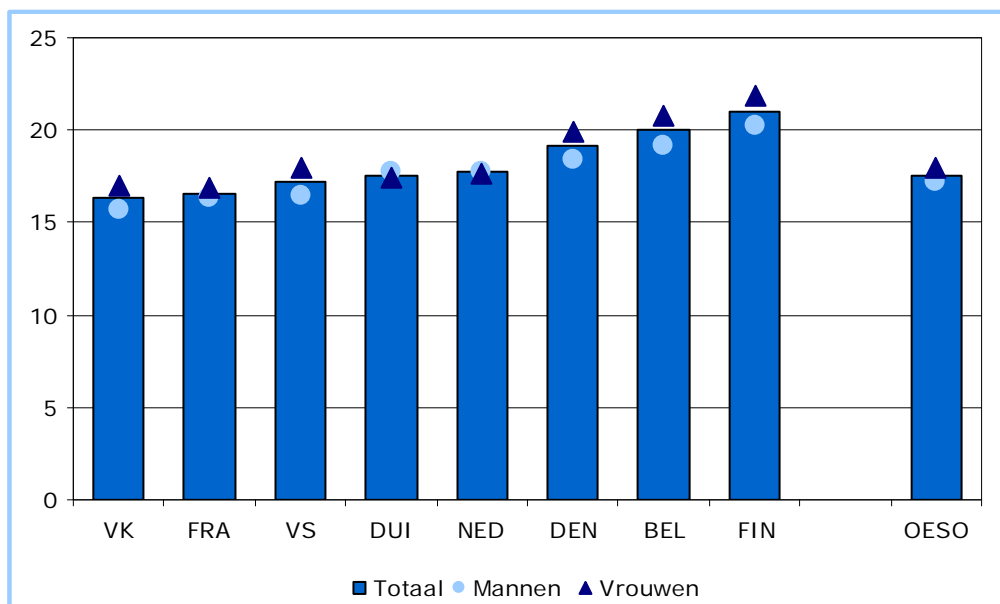
- In Nederland nemen jongeren intensief deel aan zowel onderwijs als de arbeidsmarkt.
- In het hoger secundair onderwijs (bovenbouw havo en vwo en mbo 2, 3 en 4) volgt een relatief groot deel van de leerlingen een beroepsgerichte opleiding.
- De verschillen tussen de seksen in Nederland zijn vrijwel nihil als het gaat om deelname aan het onderwijs, terwijl in veel andere landen meisjes langer en hoger onderwijs volgen dan jongens.
- Steeds meer Nederlanders vinden hun weg naar het hoger onderwijs.
- Voor internationale studenten is het Nederlandse hoger onderwijs minder populair dan gemiddeld.

3.1 Deelname aan onderwijs en/of arbeidsmarkt

Gemiddeld genomen genieten mensen uit de OESO-landen 17,6 jaar van hun leven onderwijs. Nederlanders zitten met 17,7 jaar iets meer dan een maand boven het OESO-gemiddelde. In de meeste landen volgen vrouwen langer onderwijs dan mannen. In Nederland verschilt het verwacht aantal jaren dat onderwijs wordt gevolgd tussen mannen en vrouwen vanaf het 5^e levensjaar niet of nauwelijks.

Het verwacht aantal jaren dat onderwijs wordt genoten hangt ook sterk samen met het onderwijsstelsel in een land. Finnen komen bijvoorbeeld pas op hun 20^e van de middelbare school.

Figuur 3.1 *Verwacht aantal jaren dat onderwijs wordt genoten vanaf het 5^e levensjaar (2007)*

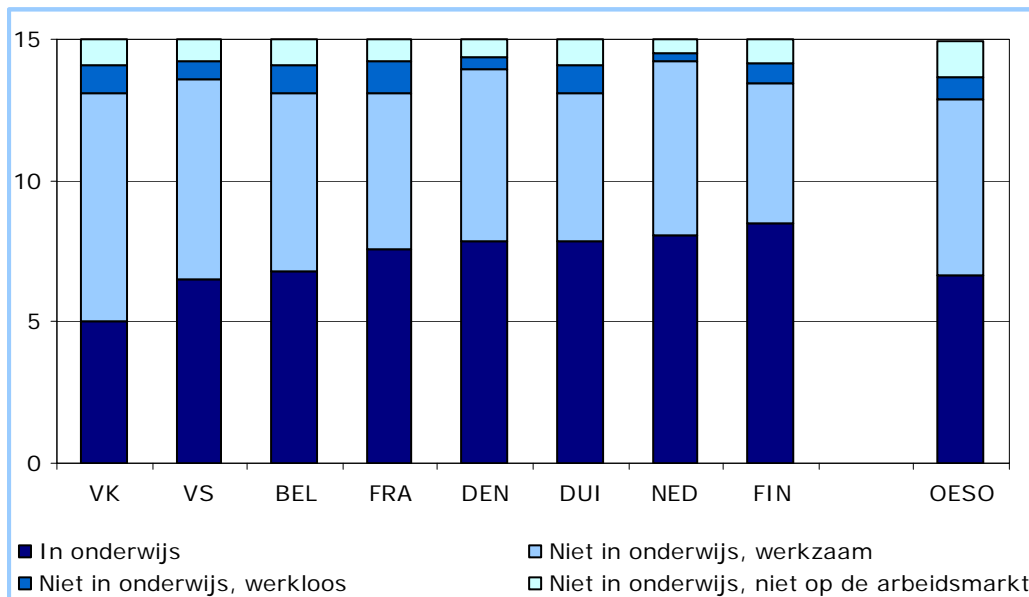
Bron: EAG 2009, tabel C1.7 (webtabel)

NB: Gegevens Japan ontbreken

In figuur 3.2 is weergegeven hoeveel jaar jongeren tussen de 15 en 29 jaar in het onderwijs dan wel op de arbeidsmarkt doorbrengen. Nederlandse jongeren brengen vooral veel tijd door in ofwel het onderwijs ofwel op de arbeidsmarkt, respectievelijk 8,0 en 6,0 jaar. De werkloosheid onder jongeren is in Nederland zeer laag. Ook de tijd die vrijwillig buiten het onderwijs dan wel op de arbeidsmarkt wordt doorgebracht is beperkt.

Dit beeld wordt mede bepaald door de hoogconjunctuur in 2007. In de huidige situatie is er vanwege de economische en financiële crisis sprake van een verminderde kans op het vinden van een baan en een opwaartse druk op het onderwijs. In het Verenigd Koninkrijk brengen jongeren tussen de 15 en 29 jaar gemiddeld 8 jaar door op de arbeidsmarkt en slechts 5 jaar in het onderwijs. Ook hier is wederom het onderwijsstelsel van invloed op het aantal jaren dat 15-29 jarigen in onderwijs en op de arbeidsmarkt doorbrengen.

Figuur 3.2 *Verdeling aantal jaren dat 15-29 jarigen in onderwijs en op arbeidsmarkt doorbrengen (2007)*

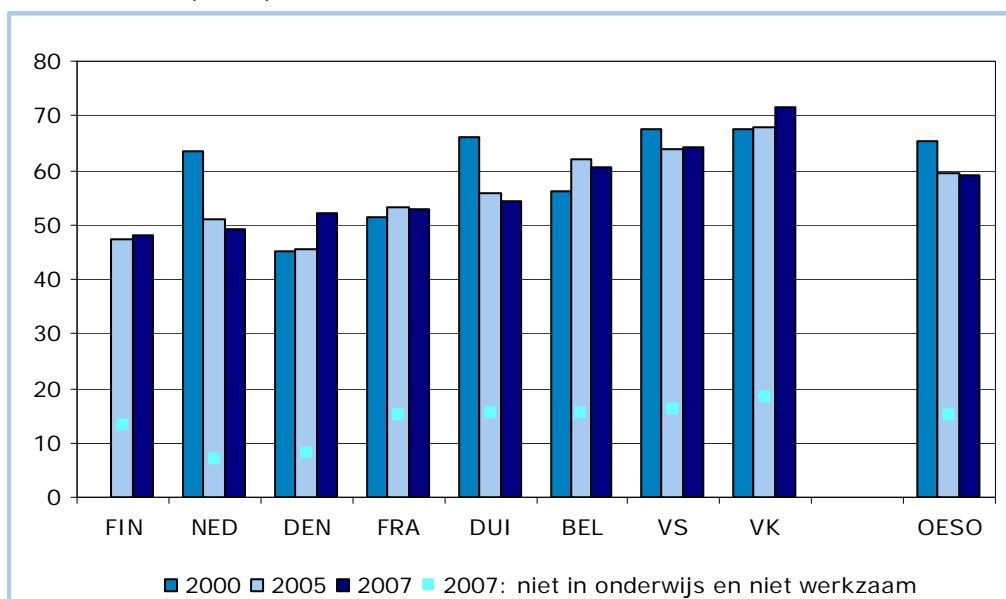

Bron: EAG 2009, tabel C3.1a

NB: Gegevens Japan ontbreken

Jongeren blijven door de jaren heen steeds langer in het onderwijs. Het aandeel 20-24 jarigen dat geen onderwijs volgt is in Nederland in 4 jaar tijd met 6,7 procentpunt gedaald. Gemiddeld voor de OESO is eenzelfde beeld te zien, maar van de vergelijkingslanden laat alleen Duitsland een dergelijke trend zien. Daarnaast komt naar voren dat het aandeel 20-24 jarigen in Nederland dat geen onderwijs geniet en ook niet werkzaam is, op slechts 6,9 procent ligt. In 2006 lag dit percentage nog op 7,3 procent. Dit is minder dan de helft van het OESO-gemiddelde.

Figuur 3.3 Aandeel 20-24 jarigen niet in onderwijs (2007)

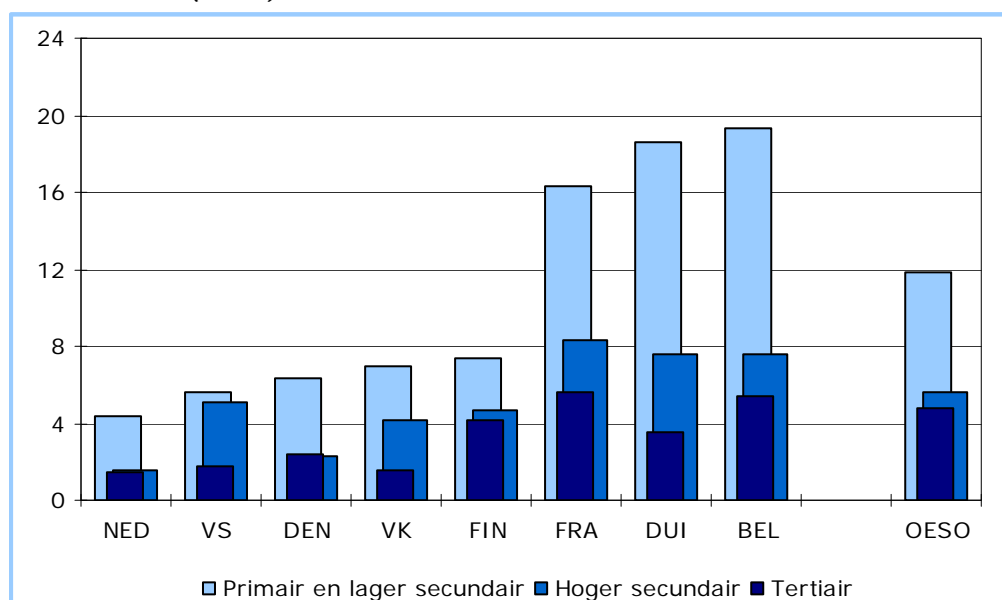
Bron: EAG 2009, tabel C3.4a

NB: Gegevens Japan ontbreken

Op basis van figuur 3.2 concludeerden we al dat de werkloosheid onder schoolverlaters in Nederland laag is. In figuur 3.4 wordt dit nog duidelijker weergegeven met de percentages 25-29 jarigen die niet aan onderwijs en/of de arbeidsmarkt deelnemen. Hier is ook het verschil in niet-deelname tussen verschillende opleidingsniveaus te zien. Het percentage van de 25-29 jarigen dat niet aan onderwijs en/of de arbeidsmarkt deelneemt, ligt in Nederland ruim onder het OESO-gemiddelde.

Het verschil tussen de opleidingsniveaus is in Nederland goed te zien. Uit figuur 3.4 blijkt dat mensen met een lager opleidingsniveau vaker niet in het onderwijs zitten en niet werkzaam zijn. Het percentage 25-29 jarigen met alleen primair en lager secundair onderwijs die niet aan onderwijs en/of de arbeidsmarkt deelnemen, ligt op 4,4 procent. Voor mensen met hoger secundair en tertiair onderwijs liggen deze percentages respectievelijk op slechts 1,6 en 1,5 procent.

Figuur 3.4 Aandeel 25-29 jarigen niet in onderwijs en niet werkzaam naar opleidingsniveau (2007)

Bron: EAG 2009, tabel C3.3

NB: Gegevens Japan ontbreken

3.2 Deelname aan hoger secundair onderwijs

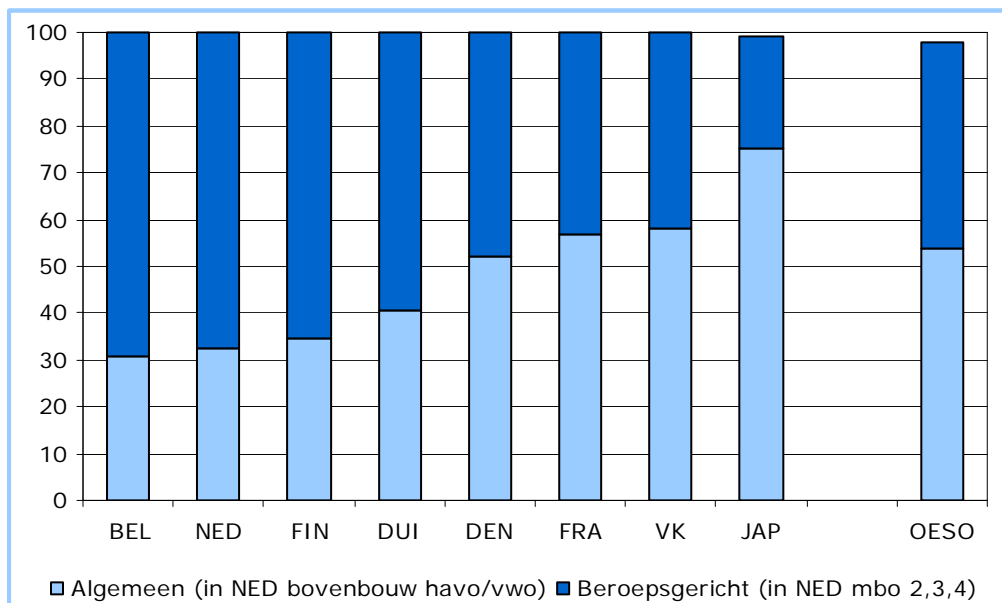
Sommige landen binnen de OESO hebben een zogenaamd 'comprehensive system'. Dit betekent onder andere dat er geen onderscheid wordt gemaakt tussen beroepsgericht en algemeen vormend onderwijs. In de meeste landen geldt dit tot en met het lager secundair niveau. In sommige landen zelfs tot en met hoger secundair onderwijs. In Nederland wordt in het lager secundair onderwijs al een onderscheid tussen beroepsgericht en algemeen vormend onderwijs gemaakt.

Daarnaast is het zo dat de groep beroepsgerichte opleidingen een ruimere leeftijdscategorie betreft, namelijk 17-23 jaar. Voor het algemeen hoger secundair onderwijs geldt dat de leerlingen gemiddeld tussen de 15-18 jaar zijn. Hierdoor is de kans groter dat de categorie beroepsgericht hoger secundair onderwijs meer voorkomt.

Landen als Duitsland en België, die net als Nederland een vroeg selecterend onderwijssysteem hebben, hebben een relatief hoge deelname aan beroepsgerichte opleidingen in het hoger secundair onderwijs. Echter, er hoeft geen verband te zijn tussen vroege selectie en een hogere deelname aan beroepsgerichte opleidingen.

Ook Finland heeft bijvoorbeeld een hoge deelname aan beroepsgerichte opleidingen, terwijl het onderwijssysteem daar pas rond de leeftijd van 16 jaar selecteert.

Figuur 3.5 Deelname in het hoger secundair onderwijs
Naar algemene en beroepsgerichte opleidingen (2007)

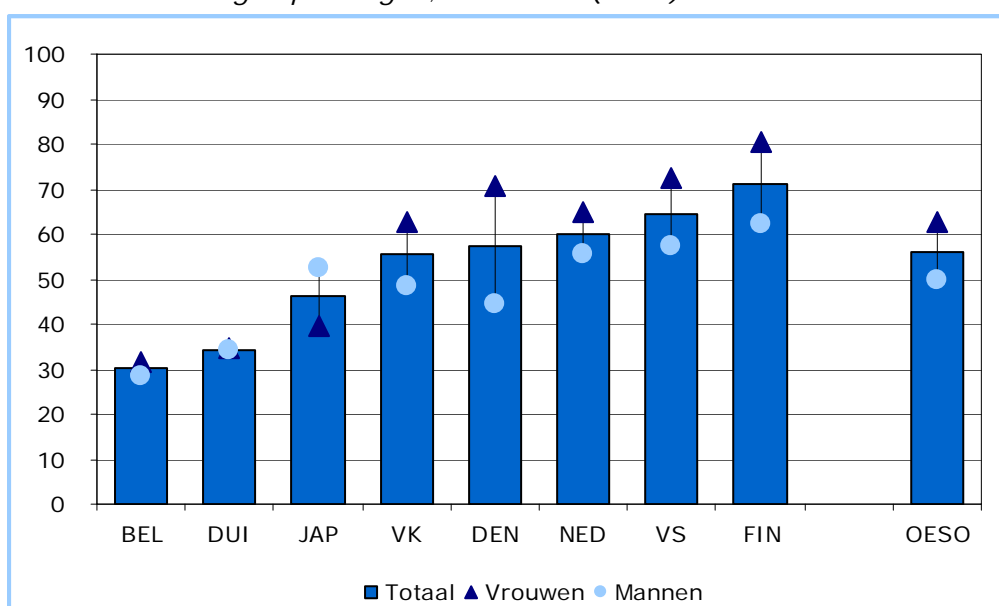
Bron: EAG 2009, tabel C1.4

NB: Gegevens Verenigde Staten ontbreken

3.3 Deelname aan hoger onderwijs

De OESO onderscheidt op basis van de ISCED-classificatie (zie bijlage 2) twee typen hoger onderwijs: 5A en 5B. Het eerste betreft lange opleidingen die tenminste drie jaar duren. De tweede betreft de korte opleidingen. In Nederland valt zowel het reguliere hbo als het wo onder ISCED 5A. Wanneer we naar de instroompercentages kijken volgens de door de OESO-gehanteerde definities, ligt het percentage van Nederland (60 procent) boven dat van de OESO (56 procent). Het instroompercentage wordt berekend op basis van het aantal mensen dat zich voor het eerst inschrijft voor een ISCED 5A opleiding als percentage van het totaal aantal mensen in dezelfde leeftijdscategorie.

Figuur 3.6 *Instroom in het hoger onderwijs als percentage van het totaal aantal mensen in dezelfde leeftijdscategorie*
Lange opleidingen; ISCED 5A (2007)

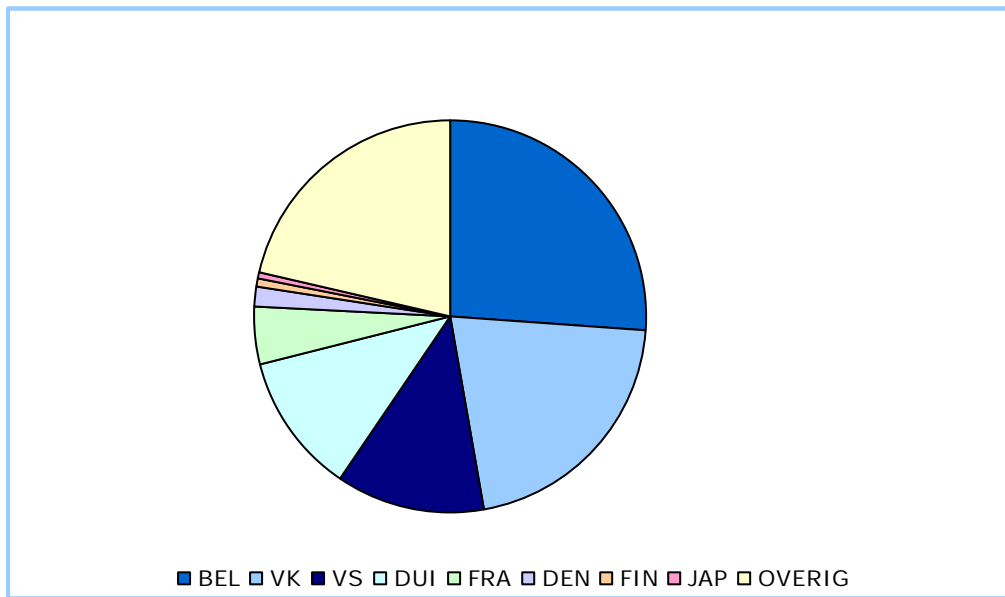
Bron: EAG 2009, tabel A2.4

NB: Gegevens Frankrijk ontbreken

3.4 Mobiliteit in hoger onderwijs

Met de invoering van de bachelor-masterstructuur in steeds meer landen, wordt het gemakkelijker om een deel van de studie in het buitenland te doen. Vooral landen waar Engels de voertaal is in het onderwijs zijn populair bij internationale studenten. Internationale studenten zijn in EAG gedefinieerd als: studenten die voor hun studie tijdelijk in een ander land woonachtig zijn dan hun land van herkomst of hun eerdere opleiding elders hebben gevolgd. Uit figuur 3.7 blijkt dat studenten vanuit Nederland vooral naar België, het Verenigd Koninkrijk, de Verenigde Staten en Duitsland gaan. Gezamenlijk bestrijken deze landen 71 procent van de buitenlandse bestemmingen van Nederlandse studenten.

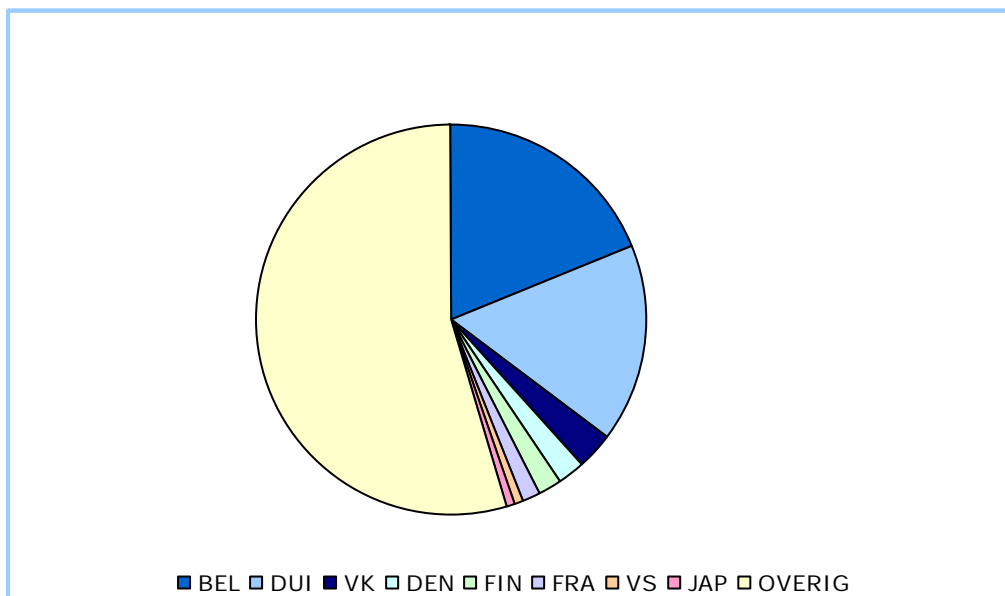
Figuur 3.7 *Studentenmobiliteit in het tertiair onderwijs*
Landen waar Nederlandse internationale studenten studeren (2007)

Bron: EAG 2009, tabel C2.3

Van alle studenten in het Nederlandse tertiaire onderwijs komt 4,7 procent uit het buitenland. Deze internationale studenten komen vooral uit omliggende landen als België, Duitsland en het Verenigd Koninkrijk. Bij elkaar vormen deze landen ruim 38 procent van de internationale studenten in Nederland.

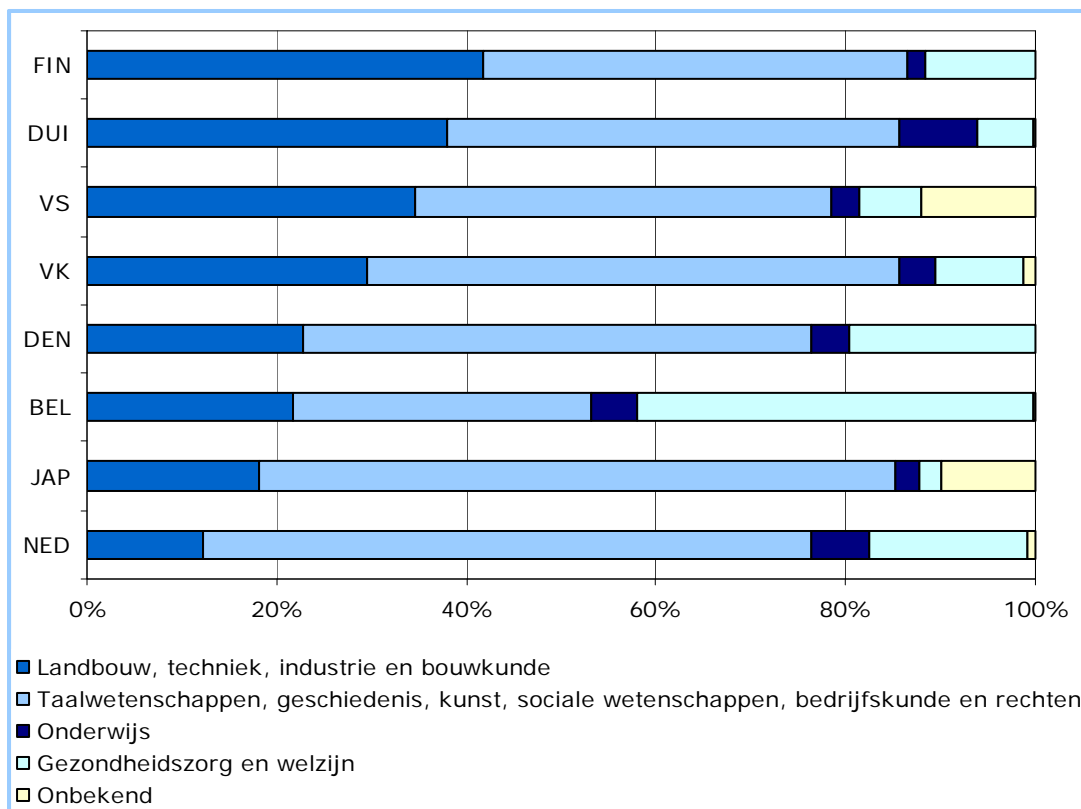
Figuur 3.8 *Studentenmobiliteit in het tertiair onderwijs*
Herkomst van internationale studenten in Nederland (2007)

Bron: EAG 2009, tabel C2.3

Van de Nederlandse studenten die in het buitenland studeren, studeert 64 procent taalwetenschappen, geschiedenis, kunst, sociale wetenschappen, bedrijfskunde of rechten. Slechts 12,2 procent gaat naar het buitenland om landbouw, techniek of bouwkunde te studeren. In Finland is deze studie juist erg populair bij de internationale studenten. Belgische internationale studenten gaan juist eerder gezondheid en welzijn in het buitenland studeren.

Figuur 3.9 Afstudeerrichting van internationale studenten, naar land van herkomst (2007)

Bron: EAG 2009, tabel C2.5

NB: Gegevens Frankrijk ontbreken

4. Resultaten van het onderwijs

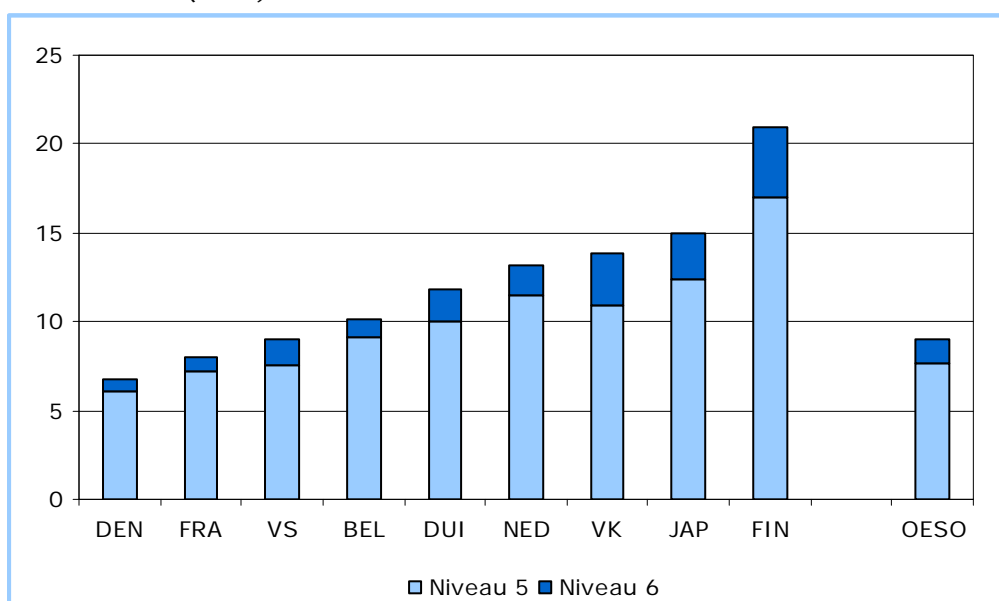
- Uit PISA 2006 blijkt dat Nederlandse leerlingen goed presteren in taal, wiskunde en natuurwetenschappen. Met name op het gebied van wiskunde en natuurwetenschappen heeft Nederland in verhouding veel 15-jarige leerlingen die de hoogste PISA-scores halen en daarmee excellent presteren.
- In Nederland is het aantal bèta afgestudeerden niet gestegen ten opzichte van het voorgaande jaar.
- In Nederland hebben relatief veel mensen met een opleiding op lager niveau een baan op hoger niveau.
- Hoewel in Nederland het jeugdwerkloosheidspercentage laag is, is de kans op langdurig werkloos zijn in verhouding vrij hoog.

4.1 Prestaties van leerlingen

Iedere drie jaar wordt het PISA-onderzoek gedaan. PISA staat voor 'Programme for International Student Assessment'. In dit onderzoek worden de vaardigheden van 15-jarige leerlingen gemeten op de vakken taal, wiskunde en natuurwetenschappen. Bij iedere publicatie focust de OESO op één van de drie onderwerpen. In 2006 was dat natuurwetenschappen. De data uit PISA 2006 zijn gebruikt voor een aparte publicatie over excellente leerlingen op het gebied van natuurwetenschappen. Het rapport "Top of the class – high performers in science in PISA 2006" is in mei 2009 door de OESO uitgebracht.

Nederlandse leerlingen presteren goed wanneer we kijken naar hun gemiddelde taal-, wiskunde- en natuurwetenschapvaardigheden. Het rapport richt zich op het aantal leerlingen van 15 jaar dat de hoogste score (niveau 5 en/of 6) haalt op het gebied van taal, wiskunde en/of natuurwetenschappen. Hieruit blijkt dat Nederland in de top tien van OESO-landen staat als we kijken naar het aantal 15-jarige leerlingen dat de hoogste score haalt op het gebied van natuurwetenschappen en wiskunde. Als we kijken naar de referentielanden dan is het percentage excellente leerlingen op het gebied van natuurwetenschappen alleen groter in het Verenigd Koninkrijk, Japan en Finland. Het OESO-gemiddelde ligt ruim lager met 9 procent.

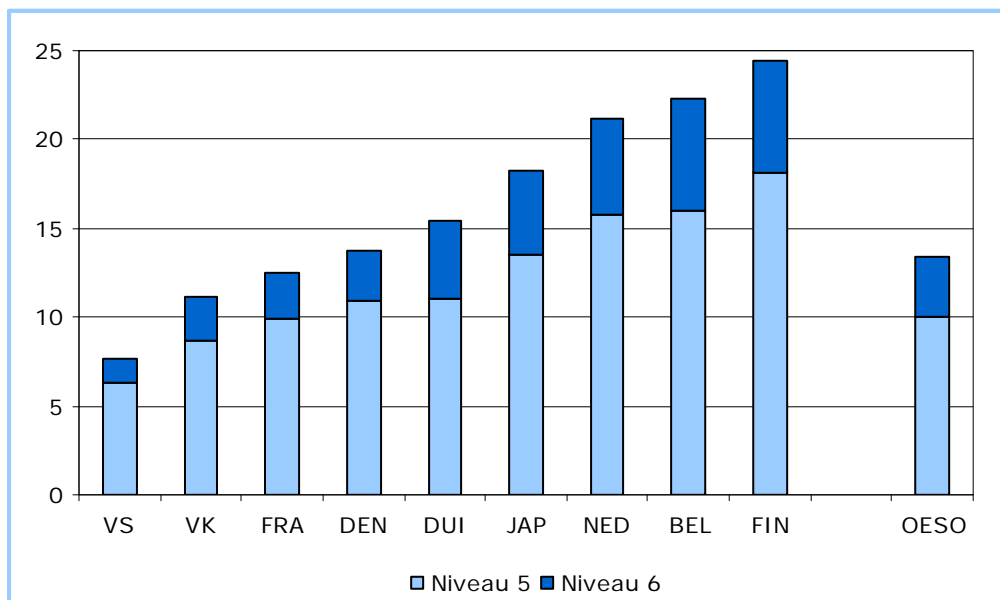
Figuur 4.1 *Excellente leerlingen op het gebied van natuurwetenschappen in PISA (2006)*

Bron: EAG 2009, tabel A4.1a

Op het gebied van wiskunde scoren alleen België en Finland beter. Nederland scoort ook hier veel hoger dan het OESO-gemiddelde. Wel is het zo dat er meer jongens zijn die excellent presteren op het gebied van wiskunde dan meisjes, respectievelijk 23,6 procent om 18,6 procent. Dit verschil is niet kenmerkend voor Nederland, in vrijwel alle OESO-landen is dit verschil aanwezig en is het verschil in het aantal excellent presterende jongens ten opzichte van meisjes 4,4 procentpunt. Voor Nederland is dit 5 procentpunt.

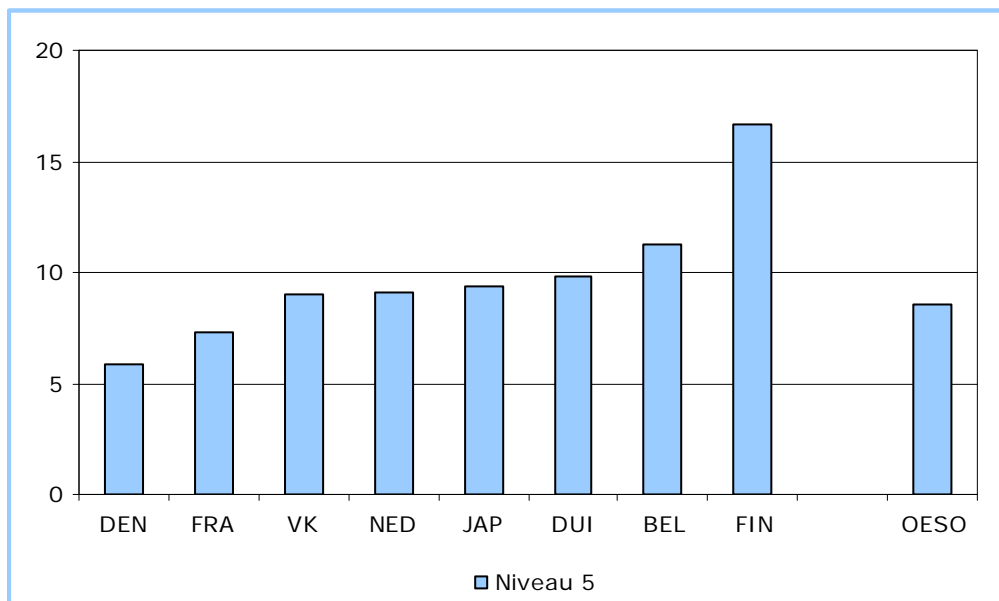
Figuur 4.2 *Excellente leerlingen op het gebied van wiskunde in PISA (2006)*

Bron: EAG 2009, tabel A4.1a

Op het gebied van taal presteren minder 15-jarige Nederlandse leerlingen op het hoogste niveau (niveau 5) en staan we in de rangorde van OESO-landen op de 13^e plaats. Japan, Duitsland, België en Finland hebben meer excellente leerlingen op het gebied van taal dan Nederland. Ook hier is een duidelijk verschil tussen het aantal jongens en meisjes dat excellent presteert op het gebied van taal, dit keer in het voordeel van vrouwelijke leerlingen. Meer vrouwelijke leerlingen halen qua taal de hoogste score. In Nederland is 11,1 procent van de 15-jarige meisjes excellent tegenover 7,2 procent van de 15-jarige jongens.

Figuur 4.3 *Excellente leerlingen op het gebied van taal in PISA (2006)*

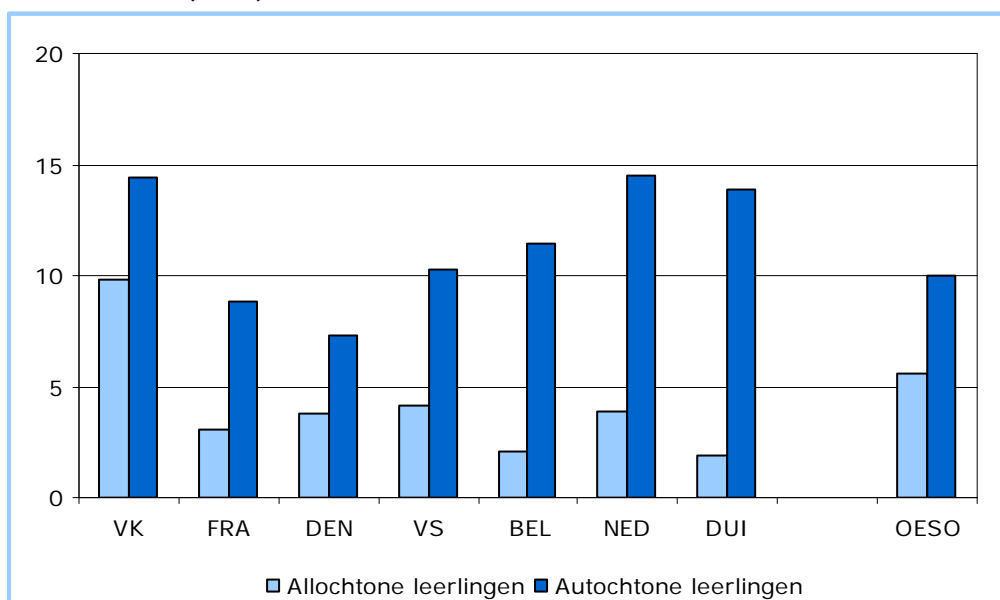

Bron: EAG 2009, tabel A4.1a

NB: Gegevens Verenigde Staten ontbreken

Figuur 4.4 laat zien dat Nederlandse excellente leerlingen op het gebied van taal, wiskunde en natuurwetenschappen over het algemeen autochtoon zijn. Autochtoon is hier gedefinieerd als leerlingen die in Nederland geboren zijn en van wie tenminste één van de ouders ook in Nederland geboren is. Het percentage excellente allochtone leerlingen is beduidend lager. 14,5 procent is autochtoon en 3,9 procent is allochtoon, een verschil van 10,6 procentpunt. Tot allochtone leerlingen zijn in dit geval alle leerlingen gerekend van wie beide ouders niet in Nederland geboren zijn. Er is geen onderscheid gemaakt tussen westerse en niet-westerse allochtonen. De kans dat een allochtone leerling in PISA de score excellent behaalt op taal, wiskunde en/of natuurwetenschappen is beduidend kleiner wanneer deze leerling thuis niet de testtaal spreekt. Ook in Duitsland en België is het verschil tussen excellente autochtone en allochtone leerlingen groot. Een verschil van respectievelijk 10,8 en 9,3 procentpunt. In andere OESO-landen is dit verschil veel kleiner (gemiddeld een verschil van 4,4 procentpunt). Dit verschil heeft mogelijk te maken met verschillen in de migrantenpopulatie in verschillende landen. De herkomst van immigranten in België, Duitsland en Nederland zijn sterk vergelijkbaar.

Figuur 4.4 *Excellente leerlingen naar herkomst gesplitst in allochtoon en autochtoon (2006)*

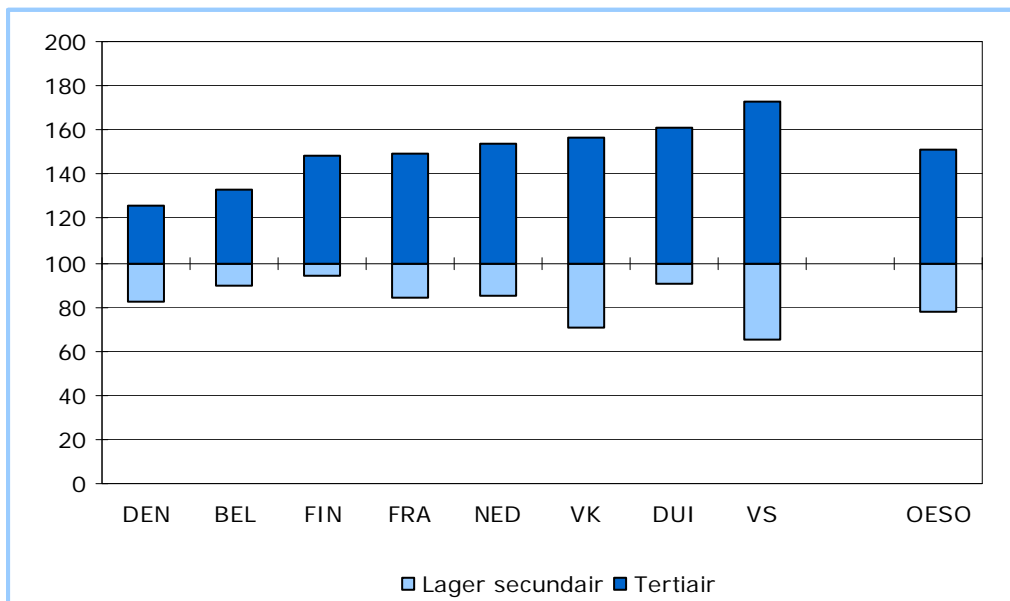
Bron: EAG 2009, tabel A4.4

NB: Gegevens Japan en Finland ontbreken

4.2 Opbrengst van het hoger onderwijs

Een opleiding op hoog niveau betekent in alle vergelijkingslanden over het algemeen hogere inkomsten. Het inkomen van de bevolking met een tertiaire opleiding is in Nederland bijna twee keer zo hoog als dat van de bevolking met een lager secundaire opleiding. Dit is eveneens het geval in het Verenigd Koninkrijk, Frankrijk en Duitsland. Ook het OESO-gemiddelde voor de bevolking met een opleiding op tertiair niveau is ongeveer twee keer zo hoog als voor de bevolking met een lager secundair niveau. In Denemarken lijkt het inkomen van de bevolking met een hogere opleiding in verhouding laag.

Figuur 4.5 *Relatieve inkomsten van de bevolking (25-64) met een lager secundaire en tertiaire opleiding ten opzichte van hoger secundair onderwijs*
Hoger secundair opleidingsniveau = 100 (2007)

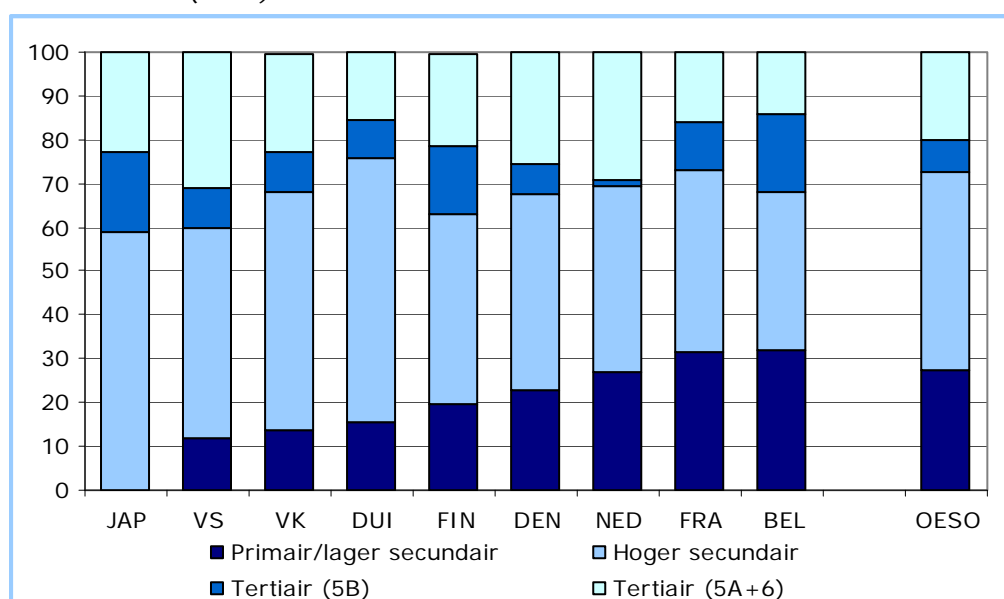
Bron: EAG 2009, tabel A7.1a

NB: Gegevens Japan ontbreken

4.3 Opleidingsniveau van de beroepsbevolking

Wanneer we het opleidingsniveau van de beroepsbevolking bekijken valt op dat in Nederland relatief veel mensen lager secundair onderwijsniveau (onderbouw havo/vwo en vmbo) als hoogst behaalde onderwijsniveau hebben. Nederland zit hiermee weliswaar op het gemiddelde van de OESO, maar van de vergelijkingslanden hebben alleen België en Frankrijk een hoger percentage laagopgeleiden. Het percentage hoger opgeleiden ligt wel hoger dan het gemiddelde van de OESO-landen. Echter, van de vergelijkingslanden hebben alleen Duitsland en Frankrijk minder hoogopgeleiden. Hier staat tegenover dat van de hoogopgeleiden in Nederland vrijwel iedereen een lange opleiding (ISCED 5A) heeft gevolgd. In de landen met meer hoogopgeleiden heeft vaak een substantieel deel alleen een diploma van een korte opleiding (ISCED 5B).

Figuur 4.6 Verdeling 25-64 jarigen naar hoogst behaald opleidingsniveau (2007)

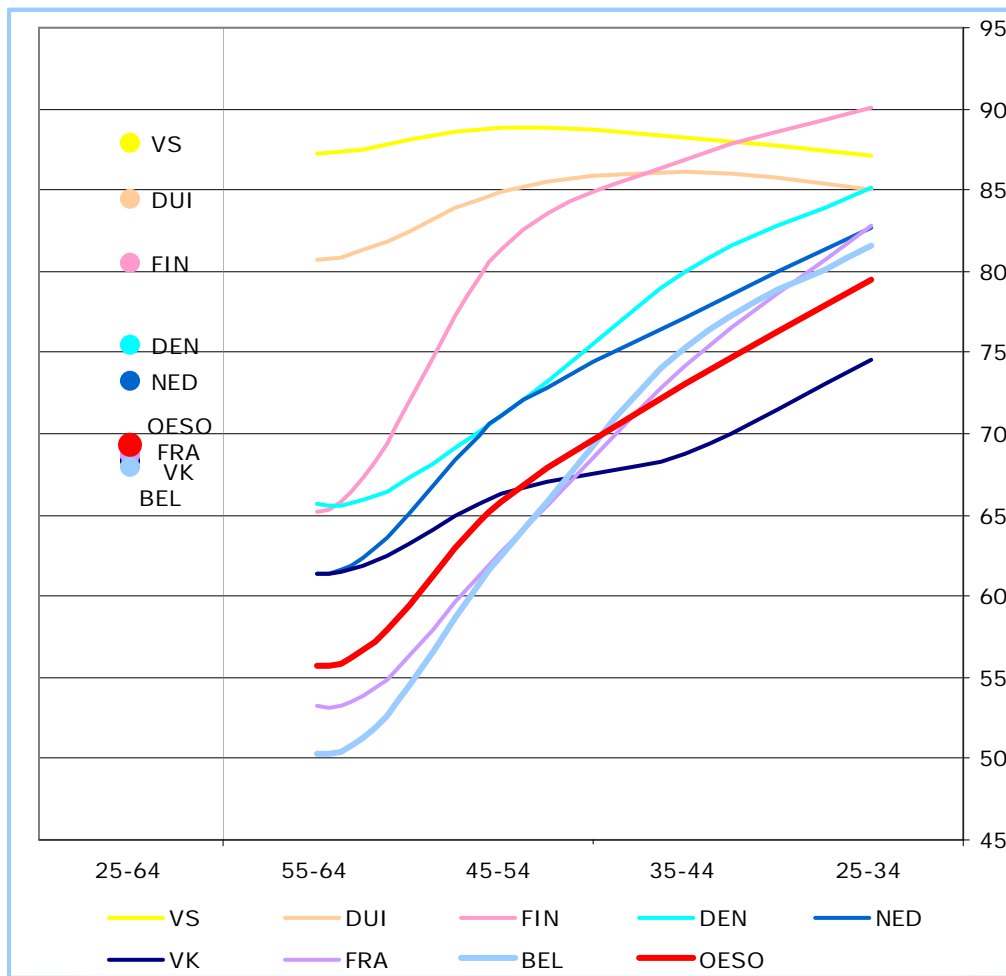

Bron: EAG 2009, Tabel A1.1a

NB: Japan heeft geen uitsplitsing tussen primair/ lager secundair en hoger secundair

Over het algemeen geldt voor de vergelijkingslanden dat het percentage van de bevolking met tenminste hoger secundair onderwijs daalt naarmate de leeftijd stijgt. Het percentage van de bevolking met tenminste hoger secundair onderwijs is in de Verenigde Staten over alle leeftijdscategorieën gezien het meest constant. Dit heeft te maken met het feit dat in de Verenigde Staten in principe iedereen high school volgt, wat onder het hoger secundair onderwijs valt. In Nederland is de daling tot ongeveer 45-54 jaar redelijk constant, maar daalt het percentage in de leeftijdscategorie 55-64 jaar iets sneller. Van de omringende landen is het percentage in Duitsland het meest stabiel. In België is het verschil tussen de generaties het grootst.

Figuur 4.7 Mensen met tenminste hoger secundair onderwijs (bovenbouw havo/vwo en mbo2, 3 en 4) (2007)

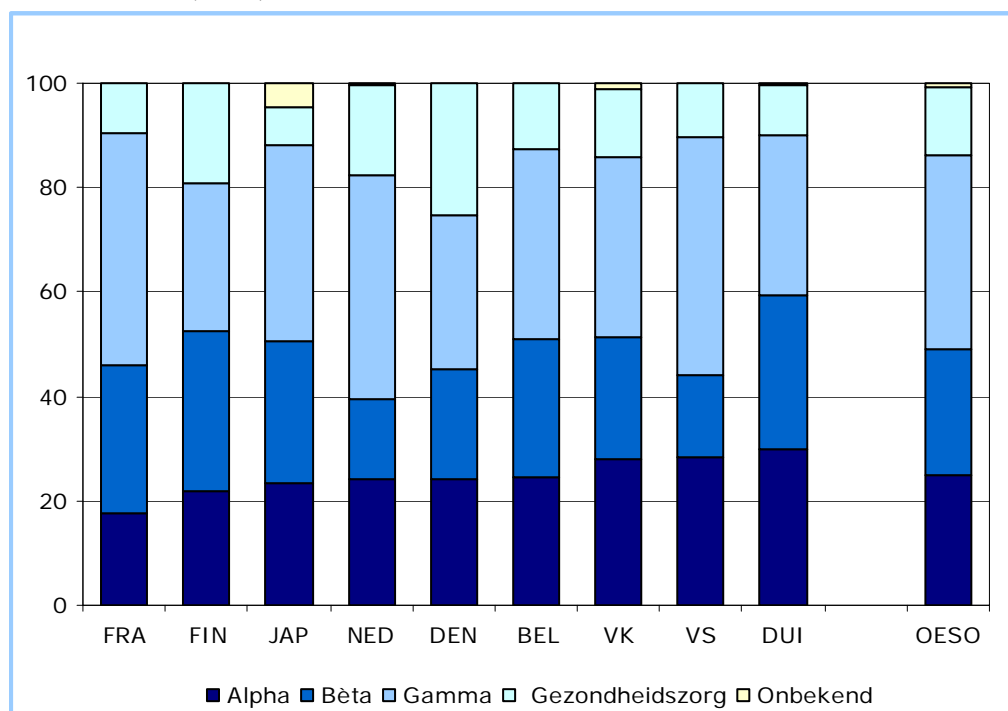

Bron: EAG 2009, tabel A1.2

NB: Gegevens Japan ontbreken

Wanneer we het opleidingsniveau verder verdiepen door te kijken naar de afstudeerrichtingen dan zien we dat in het hoger onderwijs studenten een sterke voorkeur hebben voor zogenaamde gammastudies (sociale wetenschappen, rechten en economie). In Nederland studeert ruim veertig procent af in deze studies. Ongeveer 15 procent haalt een diploma in een bèta-technische richting. In Frankrijk en de Verenigde Staten zijn de gammastudies ook het meest populair. In andere landen zijn de afgestudeerden gelijkmatiger over de verschillende disciplines verdeeld. Het valt op dat Denemarken in verhouding een hoog aantal medisch geschoolden heeft.

Figuur 4.8 *Verdeling afgestudeerden tertiair onderwijs naar studierichting (2007)*

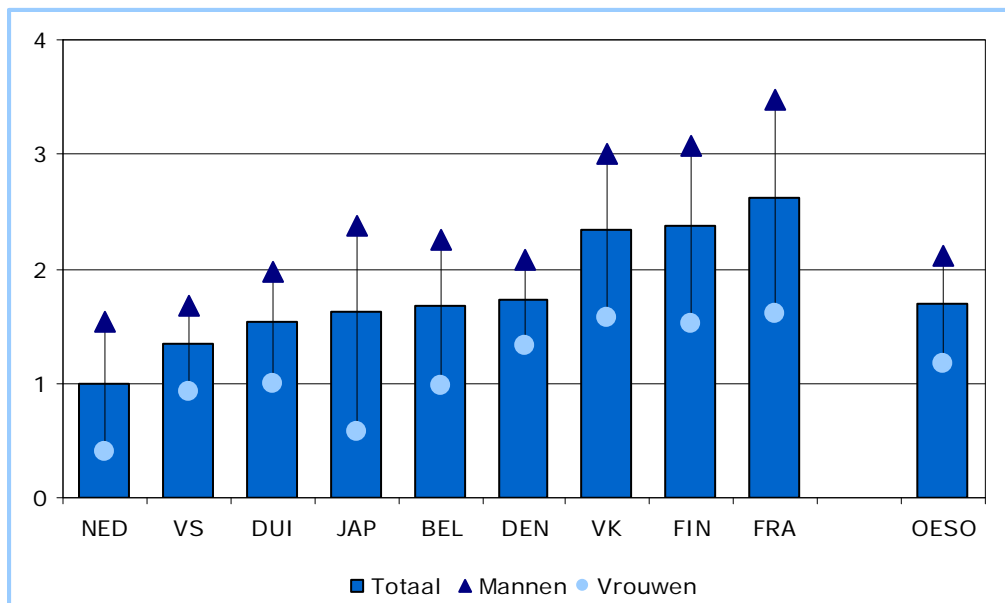
Bron: EAG 2009, tabel A3.5 (webtabel)

Ongeveer 15 procent van de gediplomeerden in het hoger onderwijs haalt een diploma in een bèta-technische richting, zoals door de OESO gedefinieerd. Het aandeel bèta's onder de afgestudeerden in Nederland is daarmee laag. Overigens blijkt uit PISA 2006 dat de Nederlandse leerlingen bij de toptien van de wereld horen als het om vaardigheden in wiskunde en natuurwetenschappen gaat.

Als we kijken naar de verdeling tussen mannen en vrouwen, dan zien we dat het lage aandeel vooral samenhangt met het geringe aantal vrouwen dat een bètastudie volgt. De komende jaren richt Nederland zich dan ook op het realiseren van een meer evenwichtige verdeling tussen mannen en vrouwen. Ook het aantal mannelijke bèta afgestudeerden ligt lager dan bijvoorbeeld in Duitsland, Denemarken en België. Nederland zit daarmee onder het OESO-gemiddelde.

Frankrijk heeft het hoogste aantal bèta afgestudeerden, in zowel het totaal als het aantal vrouwen. In alle landen die hier getoond zijn, is het aantal mannen dat afstudeert in bèta-techniek hoger dan het aantal vrouwen.

Figuur 4.9 *Bèta-afgestudeerden in het hoger onderwijs naar geslacht per 100.000 werkenden*
(x 1.000, 2007)

Bron: EAG 2009, tabel A3.7 (webtabel)

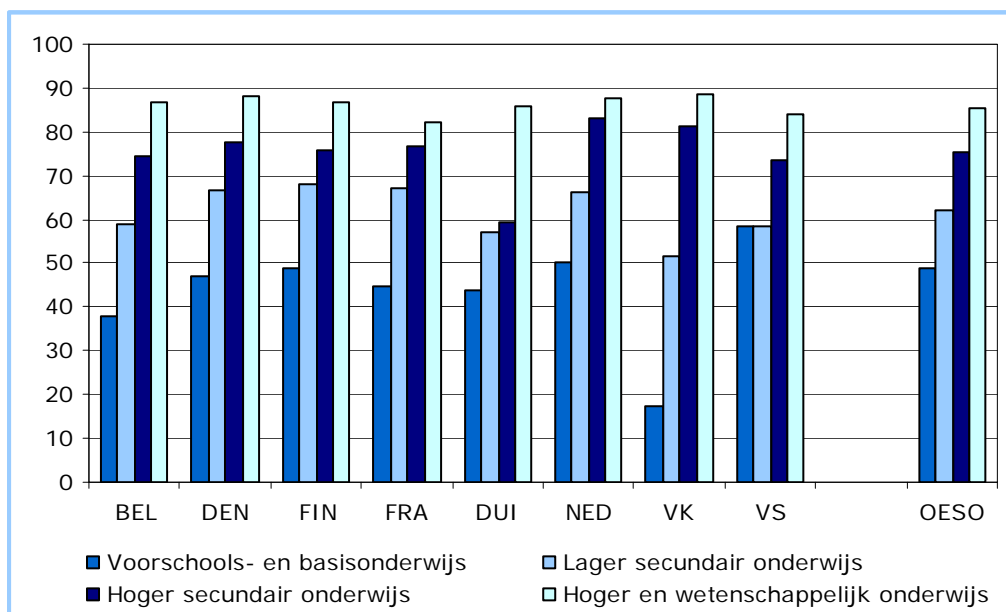
4.4 Onderwijs en arbeidsmarkt

Een hoger opleidingsniveau leidt tot betere kansen op de arbeidsmarkt. Dit is zichtbaar in de referentielanden. Overall neemt de arbeidsmarktparticipatie toe naarmate het opleidingsniveau hoger is. Van de mensen die alleen basisonderwijs hebben genoten, werkt gemiddeld genomen ongeveer de helft. Bij hoger opgeleiden werken ongeveer 9 van de 10 mensen.

4.4.1 Deelname aan arbeidsmarkt

Figuur 4.10 laat zien dat in Nederland en het Verenigd Koninkrijk de arbeidsmarktparticipatie van mensen met een diploma op hoger secundair niveau relatief hoog is. In het Verenigd Koninkrijk is de arbeidsparticipatie van mensen met alleen primair onderwijs aanzienlijk lager dan in de andere landen.

Figuur 4.10 *Werkende 25-64 jarigen naar hoogst behaald opleidingsniveau (2007)*

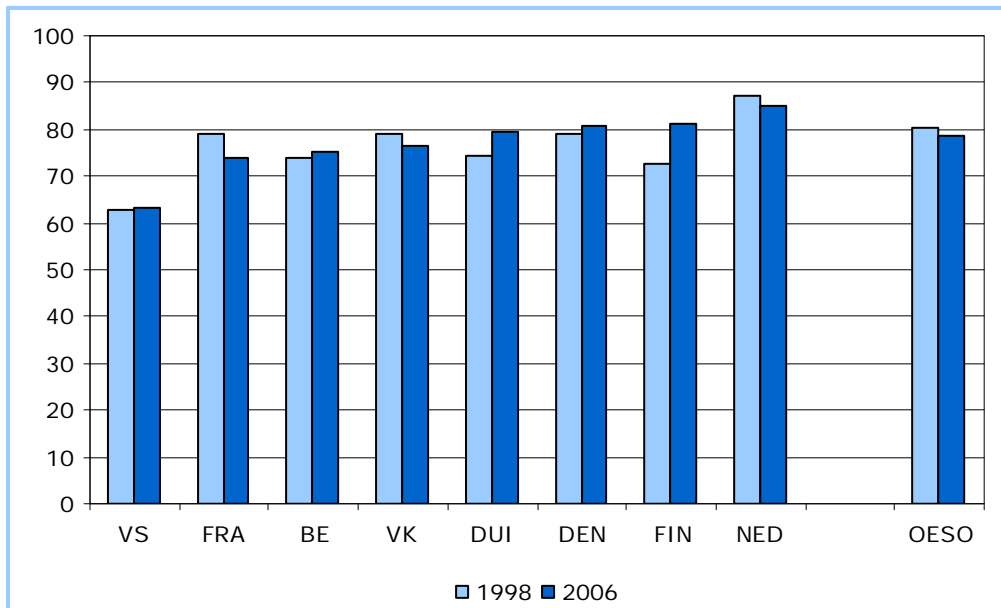
Bron: EAG 2009, tabel A6.1a

NB: Gegevens Japan ontbreken

In Nederland is ten opzichte van 1998 het aantal hoger opgeleiden met een baan op hoger niveau licht gedaald. Ruim 80 procent van de hoger opgeleiden in Nederland in de leeftijdscategorie 25 tot en met 34 jaar heeft een baan op hoger niveau. Daarbij moet worden gedacht aan functies als bedrijfshoofden en hoge managers, hoogopgeleide kenniswerkers en middelbaar opgeleid personeel (zie bijlage 3).

In zowel 1998 als 2006 bevindt Nederland zich boven het OESO-gemiddelde, dat iets onder de 80 procent zit. In Finland, Denemarken, Duitsland en België hebben in 2006 meer hoger opgeleiden een baan op hoger niveau dan in 1998, de percentages schommelen rond het OESO-gemiddelde.

Figuur 4.11 Hoger opgeleiden (ISCED 5 en 6) met een baan op hoger niveau (ISCO 1-3) in de leeftijdsklasse 25-34 (2006)

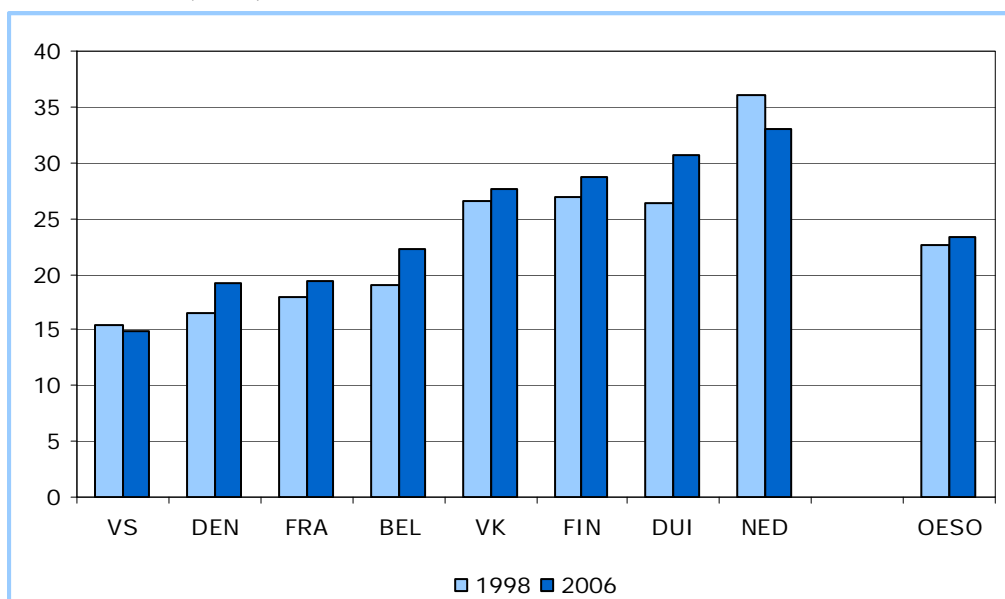
Bron: EAG 2009, tabel A1.6

NB: Zie Annex III voor uitleg van de internationale classificatie van beroepsgroepen (ISCO)

NB: Gegevens Japan ontbreken

Een opvallend gegeven is dat van de lager opgeleiden in Nederland relatief veel mensen een baan op hoger niveau hebben. Ongeveer eenderde van de lager opgeleiden in de leeftijdscategorie 25 tot en met 34 jaar heeft een baan op ISCO-niveau 1 tot 3. Een kanttekening die hier moet worden geplaatst is dat het Nederlandse mbo niveau 4 internationaal geassocieerd is op ISCED-3 niveau (zie bijlage 2) en aansluit op banen die volgens de ISCO-classificatie in categorie 1 tot 3 horen. Het percentage lager opgeleiden met een baan op hoger niveau valt daarom voor Nederland hoger uit. In alle andere vergelijkingslanden is dit percentage lager. Daarnaast is de dienstensector, waarin meer banen op hoger niveau te vinden zijn, in Nederland groot in vergelijking met de industriële sector, waar juist meer banen op lager niveau voorkomen.

Figuur 4.12 Lager opgeleiden (ISCED 2-4) met een baan op hoger niveau (ISCO 1-3) in de leeftijdsklasse 25-34 (2006)

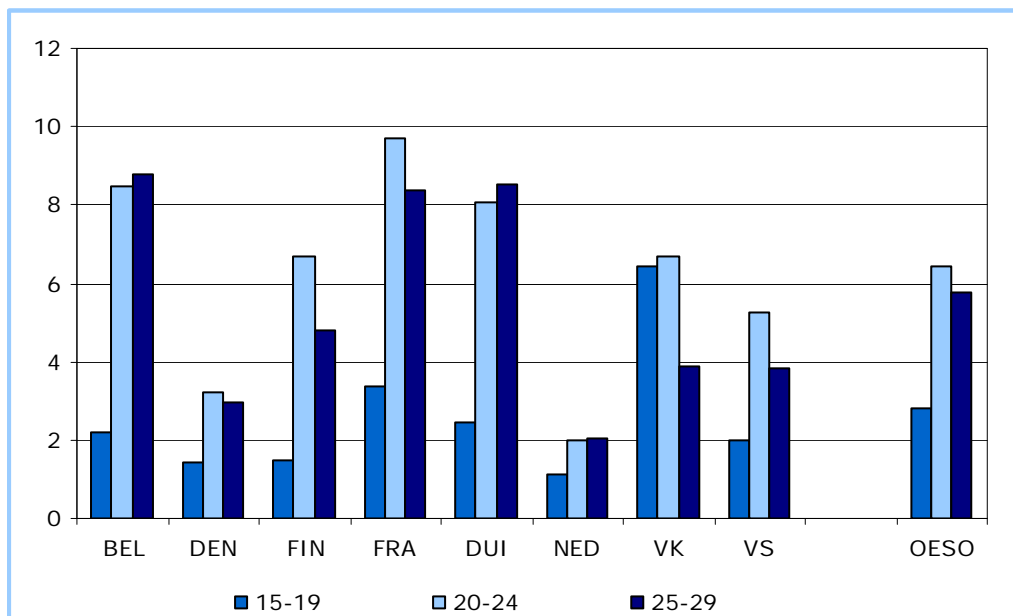
Bron: EAG 2009, tabel A1.6

NB: Zie Bijlage III voor uitleg van de internationale classificatie van beroepsgroepen (ISCO)

4.4.2 Werkloosheid

Het werkloosheidspercentage onder jongeren in de leeftijdscategorie 15-29, die zich niet in het onderwijs bevinden noch een baan hebben, is in Nederland nog geen 2 procent. In Duitsland, Frankrijk en het Verenigd Koninkrijk zijn deze percentages veel hoger, vooral in de leeftijdscategorieën vanaf 20 jaar. In de leeftijdscategorie 15-19 is in Nederland het werkloosheidspercentage 1 procent. Dit komt onder andere door de leerplicht, die in Nederland tot 18 jaar geldt, tenzij de leerling een startkwalificatie heeft behaald. Het is over het algemeen zo, dat hoe lager opgeleid, hoe groter de kans op werkloosheid. Het Nederlandse onderwijs, waar relatief veel leerlingen een beroepsgerichte opleiding volgen, sluit goed aan op de arbeidsmarkt, zelfs als jongeren zonder diploma uitvallen. Dit in combinatie met de hoogconjunctuur net voor de economische crisis zorgt ervoor dat het percentage jeugdwerkloosheid laag is in 2007.

Figuur 4.13 Werkloosheidspercentage jongeren per leeftijdscohort (2007)

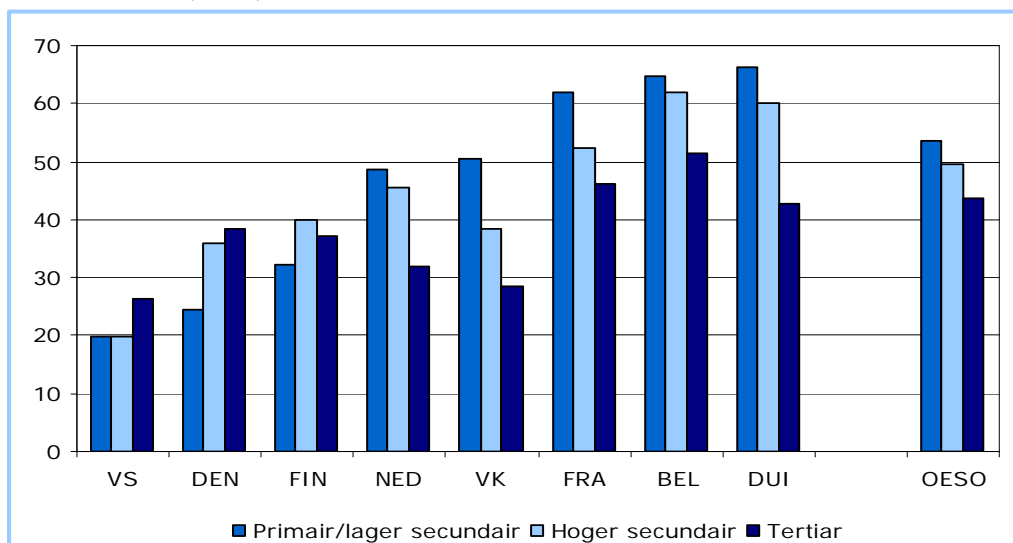

Bron: EAG 2009, tabel C3.3

NB: Gegevens Japan ontbreken

Van de werklozen in de leeftijdscategorie 25 tot 34-jarigen met primaire/lager secundaire opleiding heeft in Nederland bijna 50 procent kans om langer dan zes maanden (langdurig) werkloos te zijn. Hoger opgeleiden vinden sneller een baan en hebben daardoor minder kans op langdurige werkloosheid. Van de werklozen die een opleiding op tertiair niveau gevolgd hebben, is ongeveer tweederde minder dan zes maanden werkloos. In de Verenigde Staten, Denemarken en Finland is het beeld anders en hebben de lager opgeleiden minder kans op langdurige werkloosheid dan hoger opgeleiden. Hoewel in Nederland het jeugdwerkloosheidspercentage laag is, is bij werkloosheid de kans op langdurig werkloos zijn in verhouding vrij hoog.

Figuur 4.14 Werklozen in de leeftijdscategorie 25-34 jarigen die naar verwachting langer dan zes maanden werkloos is naar opleidingsniveau (2007)

Bron: EAG 2009, tabel C3.5

NB: Gegevens Japan ontbreken

4.5 Maatschappelijke effecten van onderwijs

Nieuw in EAG 2009 is de indicator 'social outcomes of learning'. De OESO heeft de relatie tussen opleidingsniveau en maatschappelijke aspecten voor welbevinden (social measures of well-being) onderzocht. Hierbij is gekeken naar drie maatschappelijke effecten: gezondheidsbeleving, maatschappelijke betrokkenheid en intermenselijk vertrouwen. Er is bekeken of deze uitkomsten variëren naar opleidingsniveau, met en zonder correcties voor geslacht, leeftijd en inkomensgroep. Dit is de eerste keer dat met behulp van statistische gegevens internationaal vergelijkend onderzoek is gedaan naar de maatschappelijke effecten van onderwijs. Ook in Nederland is veel aandacht voor de socialiserende functie van het onderwijs. Dit zien we bijvoorbeeld terug in de aandacht voor burgerschapcompetenties in het onderwijs.

4.5.1 De invloed van onderwijs op gezondheid

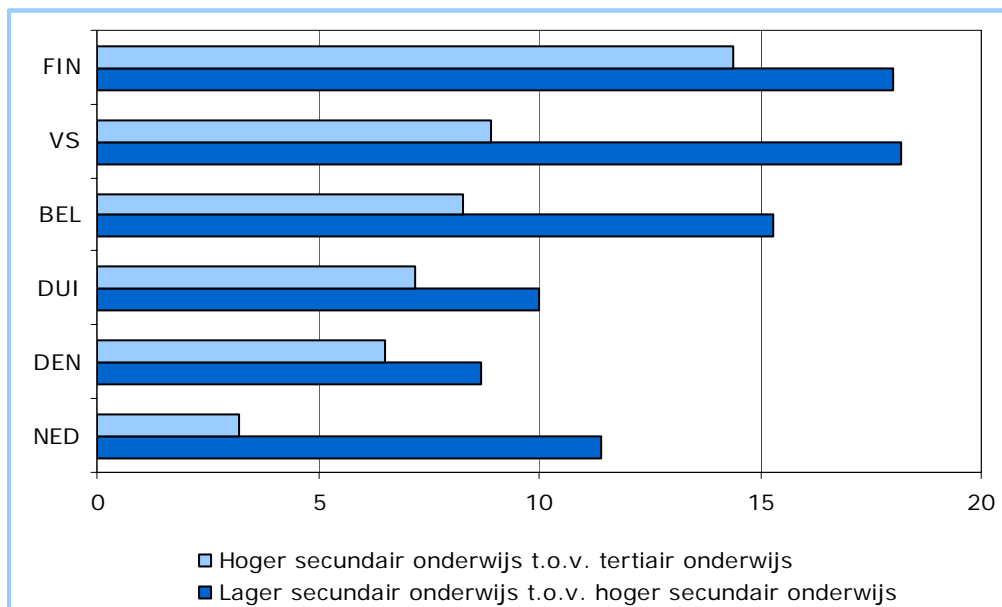
Figuur 4.15 laat voor een aantal landen zien hoe het opleidingsniveau van invloed is op de gezondheidsbeleving van mensen. Gekeken is of mensen met een hoger opleidingsniveau vaker positief tegen hun eigen gezondheid aankijken dan mensen met een lager opleidingsniveau. Dit is gemeten door te kijken naar het verschil tussen het percentage mensen met een bepaald opleidingsniveau dat zich positief uitlaat over hun gezondheid en het aantal mensen met een iets lager opleidingsniveau dat zich positief uitlaat over hun gezondheid. Het verschil tussen het aantal mensen dat hun gezondheid als tenminste positief beoordeelt, is het grootst, wanneer hoger secundair onderwijs (bovenbouw havo/vwo en mbo) met lager secundair onderwijs (onderbouw havo/vwo en vmbo) vergeleken wordt. Het gezondheidseffect is ook zichtbaar wanneer tertiair onderwijs (hbo/wo) met hoger secundair onderwijs wordt vergeleken, maar is dan kleiner⁴.

Deze uitkomsten zien we bij alle landen. Wanneer de meetresultaten gecontroleerd worden voor geslacht, leeftijd en inkomen wordt de samenhang tussen opleidingsniveau en een positieve beoordeling van de eigen gezondheid kleiner, maar is wel nog steeds zichtbaar⁵. Dit betekent dat een hoger secundair onderwijsniveau in het bijzonder positief uitwerkt voor de manier waarop mensen tegen hun eigen gezondheid aankijken. Blijkbaar wordt de grootste "gezondheidswinst" (mensen worden niet gezonder maar kijken positiever tegen hun gezondheid aan) behaald wanneer mensen in Nederland het onderwijs afronden met een startkwalificatie.

⁴ Alleen voor Nederland is het effect op het hoogste onderwijsniveau statistisch niet significant (op 5%-niveau).

⁵ Voor een aantal landen is het "onderwijs"-effect op onderdelen statistisch niet significant (op 5%-niveau).

Figuur 4.15 *Stijging van het aantal mensen dat hun gezondheid als goed beoordeeld naar opleidingsniveau in procentpunten*

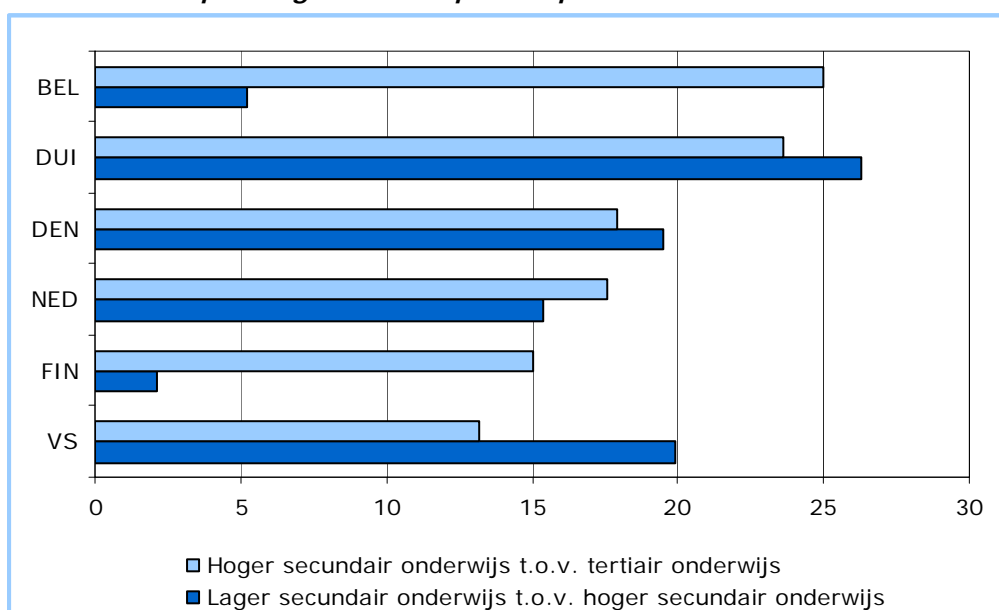
Bron: EAG 2009, tabel A9.1

4.5.2 De invloed van onderwijs op maatschappelijke betrokkenheid en intermenselijk vertrouwen

Een maat voor de maatschappelijke betrokkenheid in het OESO onderzoek is de politieke interesse. Het beeld bestaat dat de maatschappelijke betrokkenheid en politieke interesse onder de OESO-landen dalende is, wat een uitdaging is voor goed functionerende democratische instituties en politieke processen. Onderwijs zou een belangrijke rol kunnen spelen bij het in stand houden van een goede sociale samenhang door het stimuleren van de competenties, attitudes en veerkracht die sociale en politieke interactie ondersteunen.

Figuur 4.16 laat het verschil zien in politieke interesse tussen mensen met een hoger opleidingsniveau en een iets lager opleidingsniveau. Het beeld dat uit het OESO onderzoek komt, is gemengd. In Nederland, België en Finland stijgt de politieke interesse naarmate het onderwijsniveau hoger is⁶. In Duitsland, Denemarken en de VS is er weliswaar sprake van een toename van politieke belangstelling op hogere opleidingsniveaus maar het verschil is net iets groter tussen mensen met hoger secundair niveau en met een lager secundair niveau dan tussen mensen met een opleiding op tertiair niveau en een hoger secundair niveau. Niettemin, het beeld voor alle landen suggereert een positieve samenhang tussen opleidingsniveau en politieke interesse. Ook wanneer gecorrigeerd wordt voor de effecten van geslacht, leeftijd en inkomen blijft dit effect zichtbaar en over het algemeen significant.

Figuur 4.16 *Stijging van het aantal mensen dat politieke geïnteresseerd is naar opleidingsniveau in procentpunten*

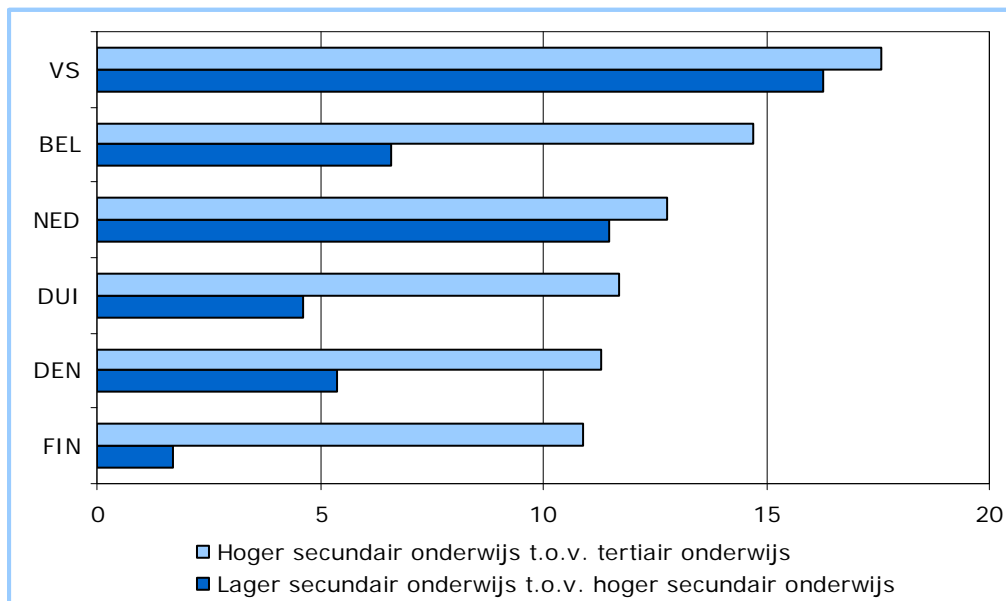
Bron: EAG 2009, tabel A9.1

Middels vragenlijsten is gekeken in hoeverre opleidingsniveau van invloed is op intermenselijk vertrouwen van mensen, als benadering voor het vertrouwen in de samenleving. Dit is vervolgens afgezet tegen opleidingsniveau. Uit figuur 4.17 blijkt dat het intermenselijk vertrouwen toeneemt met het opleidingsniveau: in alle landen neemt dit vertrouwen het meest toe bij de stap van het hoger secundair naar het tertiaire opleidingsniveau⁷.

⁶ Voor België en Finland is het effect op het laagste onderwijsniveau statistisch niet significant, ook na correctie voor leeftijd, geslacht en inkomen.

⁷ Voor België, Duitsland, Denemarken en Finland is het effect op het laagste onderwijsniveau statistisch niet significant, ook na correctie voor leeftijd, geslacht en inkomen.

Figuur 4.17 *Stijging van het aantal mensen dat meer vertrouwen heeft in de samenleving (intermenselijk vertrouwen neemt toe) naar opleidingsniveau in procentpunten*

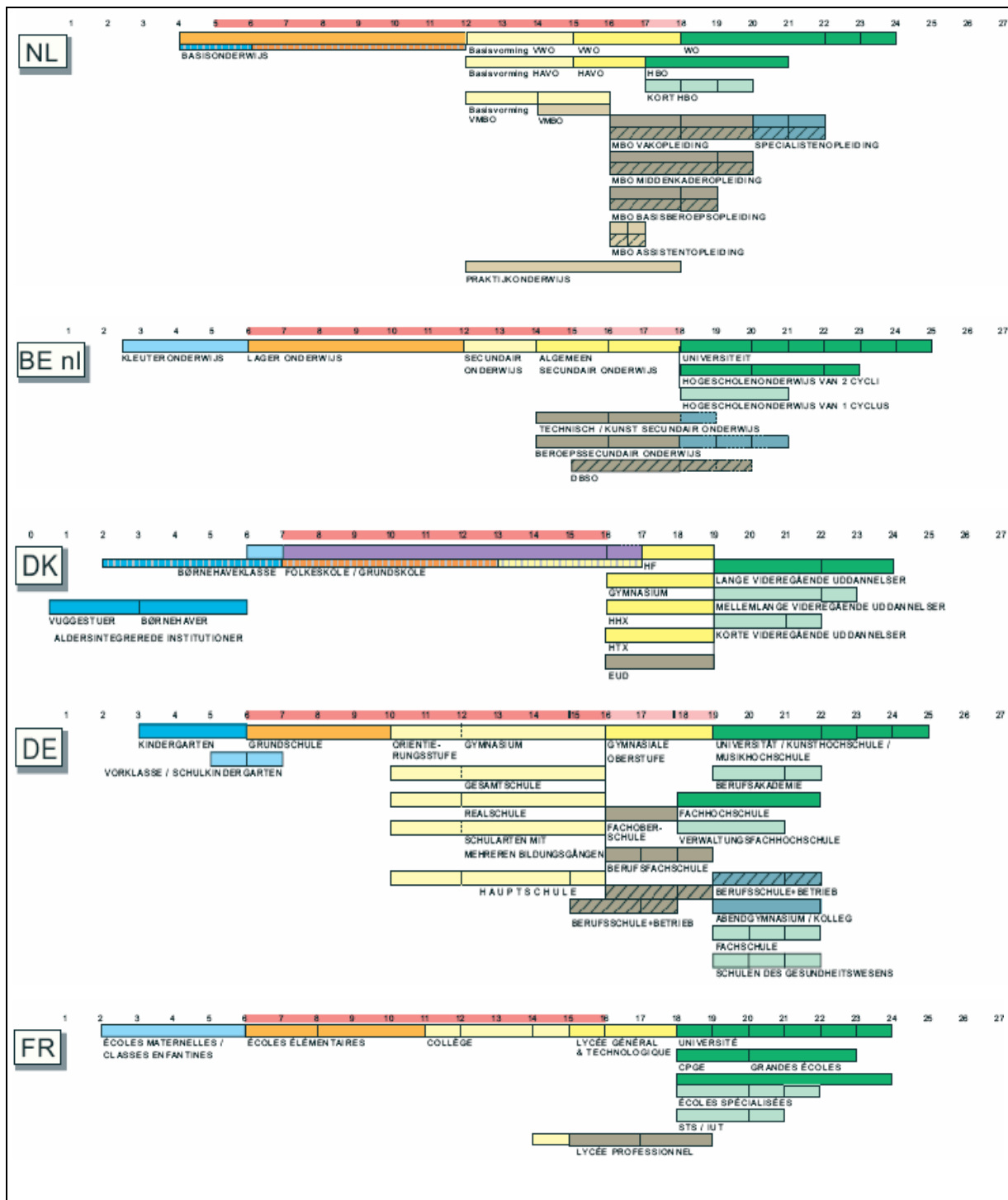

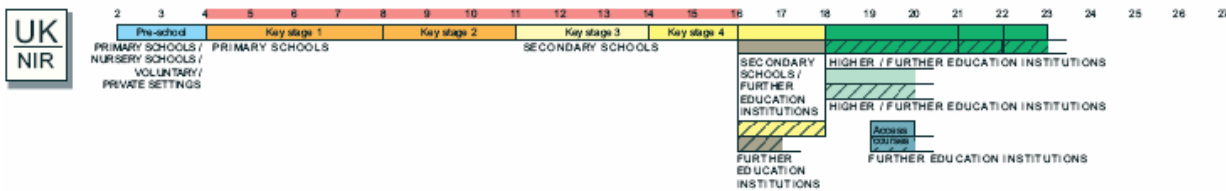
Bron: EAG 2009, tabel A9.4

De samenhang tussen opleidingsniveau en de maatschappelijke aspecten wordt over het algemeen kleiner wanneer wordt gecorrigeerd voor geslacht, leeftijd en inkomen; voor sommige landen is dit "onderwijs"-effect na correctie soms op onderdelen niet significant. Dit betekent dat niet alleen onderwijs debet is aan een positieve beoordeling van de elementen gezondheid, politieke interesse en vertrouwen in de samenleving, maar dat andere factoren hier ook een rol bij spelen. Wel kan geconcludeerd worden dat onderwijs op verschillende niveaus een positieve bijdrage kan leveren aan de gezondheid van mensen, hun politieke interesse en hun vertrouwen in de samenleving.

Bijlage 1 Onderwijsstructuur van Nederland en referentielanden

Van links naar rechts is telkens een leeftijdsas getekend en daarop is aangegeven welke onderwijsprogramma's men op die leeftijd kan volgen. De rode lijn markeert de periode van de leerplicht en de lichtroze lijn die van de partiële leerplicht.

Pre-primary education - ISCED 0 (for which the Ministry of Education is not responsible)	Lower secondary general - ISCED 2 (including pre-vocational)	Tertiary education - ISCED 5B
Pre-primary - ISCED 0 (for which the Ministry of Education is responsible)	Lower secondary vocational - ISCED 2	Tertiary education - ISCED 5A
Primary - ISCED 1	Upper secondary general - ISCED 3	Part-time or combined school and workplace courses
Single structure - ISCED 1 + ISCED 2 (no institutional distinction between ISCED 1 and 2)	Upper secondary vocational - ISCED 3	
Compulsory full-time education	Post-secondary non-tertiary - ISCED 4	Allocation to the ISCED levels: ISCED 0 ISCED 2 ISCED 1
Compulsory part-time education	Additional year	
-/n/- Compulsory work experience + its duration	Study abroad	

Bron: Key Data on Education in Europe 2005 (Eurydice, Eurostat)

Toelichting: In dit overzicht ontbreken de referentielanden VS en Japan. Het Amerikaanse onderwijs kent pas na de highschool, in de tertiaire fase, een vorm van differentiatie, en dan nog in beperkte mate.

Bijlage 2 Internationale classificatie van onderwijsprogramma's

Om vergelijking van kenmerken van onderwijsstelsels tussen landen mogelijk te maken is een internationale classificatie van onderwijsprogramma's (ISCED) afgesproken. De ISCED systematiek deelt onderwijsprogramma's toe aan niveaus aan de hand van kenmerken zoals vooropleiding, duur, type vervolgonderwijs et cetera. De Nederlandse onderwijsprogramma's zijn op de volgende wijze aan de verschillende ISCED-niveaus toegeedeeld:

ISCED 0	Pre-primair onderwijs	Groep 1 en 2 basisonderwijs en speciaal onderwijs; leerlingen 3-5 jaar oud.
ISCED 1	Primair onderwijs	Groep 3–8 basisonderwijs en speciaal onderwijs; leerlingen van 6 jaar en ouder
ISCED 2	Lager secundair onderwijs	<u>Beroepsgericht:</u> WEB-assistentenopleiding (mbo niveau 1), Praktijkonderwijs, vmbo klas 3-4 <u>Algemeen:</u> vmbo klas 1-2(3,4), havo/vwo klas 1-3, mavo klas 1-4, vavo (mavo-niveau), svo
ISCED 3	Hoger secundair onderwijs	<u>Beroepsgericht:</u> WEB basisberoepsopleiding (mbo niveau 2-3); WEB vakopleiding (mbo niveau 2-4); WEB middenkaderopleiding (mbo niveau 3-4); <u>Algemeen:</u> Klas 4-6 havo/vwo, vavo (havo/vwo-niveau),
ISCED 4	Post-secundair niet-tertiair onderwijs	WEB specialistenopleiding (mbo niveau 4), 1-jarig hbo
ISCED 5A	Tertiair onderwijs (type A) (Hoger onderwijs, type A)	4-6 jarig hbo, wo Wo- en hbo-bachelor; wo-master
ISCED 5B	Tertiair onderwijs (type B) (Hoger onderwijs, type B)	2-3 jarig hbo
ISCED 6	Voortgezette onderzoekskwalificatie	Aio, oio, gepromoveerden Wo-doctor

Deze indeling heeft tot gevolg dat in internationale vergelijkingen van het secundair onderwijs (ISCED 2 en 3) het Nederlandse mbo vaak niet van het vo kan worden onderscheiden. Hetzelfde geldt voor internationale vergelijkingen in het tertiair onderwijs waar het hbo vaak niet van het wo kan worden onderscheiden. Bij de invoering van de Bachelor/Master structuur (BA/MA) zijn BA en MA diploma's in Nederland en andere landen ook tot de ISCED categorie 5A gaan behoren.

Het vaak gehanteerde begrip startkwalificatie geeft aan dat de student een voltooide opleiding op hoger secundair niveau (ISCED 3) heeft behaald.

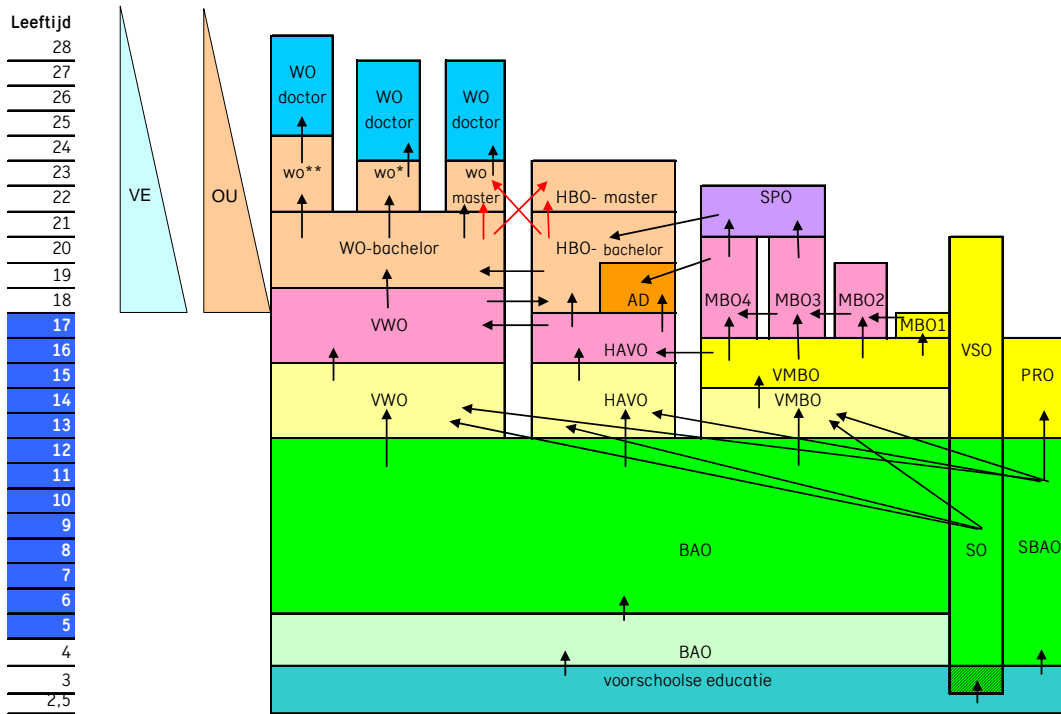
Bijlage 3 Internationale classificatie van beroepen

Net als de internationale indeling van onderwijsprogramma's wordt er in internationale vergelijkingen gebruik gemaakt van een internationale indeling van de beroepsgroepen. De International Standard Classification of Occupations (ISCO) is gebaseerd op de inhoud van het werk. Het is onder verantwoordelijkheid van de International Labour Organization (ILO) in 1988 opgesteld en herzien uitgebracht in 1990. Hieronder volgt de huidige indeling van de beroepsgroepen.

ISCO-code	Beroepsgroep (Engelse benaming)	Beroepsgroep (Nederlands benaming)
1	Directors, managers	Bedrijfshoofden en hoge managers
2	Internal professionals	Hoogopgeleide kenniswerkers
3	Technicians/officers	Middelbaar opgeleid personeel
4	Administrative and clerical staff	Administratief personeel
5 en 9	Skilled/unskilled trade	Vaklieden en laag geschoold Personeel
6 t/m 8	Other	Anders

Bron: CBS

Bijlage 4 Doorstroom in het Nederlandse onderwijs

- voorschoolse educatie
- ISCED 0 *)
- ISCED 1
- ISCED 2 (onderbouw)
- ISCED 2
- ISCED 3
- ISCED 4
- ISCED 5A
- ISCED 5B
- ISCED 6

leerplichtige leeftijd

lagere leeftijdsgrens voor dove en slechthorende kinderen

* De driehoek geeft aan dat er voor (delen van) volwasseneducatie en de Open Universiteit geen limiet geldt voor de opleidingsduur
 * Volwasseneneducatie omvat meerdere ISCED-niveaus

Doorstroming:

1. directe toelating tot opleiding
2. instelling bepaalt toelating student tot opleiding

BAO = basisonderwijs

PRO = praktijkonderwijs

VMBO = voorbereidend middelbaar beroepsonderwijs

SO = speciaal onderwijs

SBAO = speciaal basisonderwijs

VSO = voortgezet speciaal onderwijs

HAVO = hoger algemeen voortgezet onderwijs

WVO = voorbereidend wetenschappelijk onderwijs

MBO1 = middelbaar beroepsonderwijs - assistentenopleiding (½-1 jaar)

MBO2 = middelbaar beroepsonderwijs - basisberoepsopleiding (2-3 jaar)

MBO3 = middelbaar beroepsonderwijs - vakopleiding (2-4 jaar)

MBO4 = middelbaar beroepsonderwijs - middenkaderopleiding (3-4 jaar)

SPO = specialistenopleiding (1-2 jaar)

HBO = hoger beroepsonderwijs

AD = associate degree (HBO)

WO bachelor = universiteit (3 jaar)

WO-master: universiteit (1-2 jaar)

WO* = universiteit (WO-master tandheelkunde, 2 jaar)

WO** = universiteit (WO-master medicijnen, diergeneeskunde en farmacie, 3 jaar)

OU = Open Universiteit (geen vastgestelde studieduur)

VE = volwasseneneducatie (geen vastgestelde studieduur)

*) ISCED = International Standard Classification of Education